

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologických věd

Diplomová práce

Proměna pojetí práce v životě osoby se zdravotním postižením.

s přednostním zaměřením na zrakově postižené osoby.

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Kolářová, Dr. theol.

Autor práce: Bc. Lucie Hejdová
Studijní obor: Etika v sociální práci
Ročník: 3.

2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsme vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum: 21. 4. 2020

.....
Lucie Hejdová

Poděkování:

Děkuji vedoucí mé diplomové práce, Mgr. Lucii Kolářové, Dr. theol. za metodické vedení, podporu a cenné připomínky při zpracovávání diplomové práce. Dále děkuji doc. Jakubovi Sirovátkovi, Dr. phil. a Mgr. Nicole Emrové za ochotný přístup a pomoc při zpracování tématu.

Datum: 21. 4. 2020

.....
Lucie Hejdová

Obsah

Motto	6
Úvod	6
1. Zdravotní postižení osoby	8
1.1 Pojem osoby.....	8
1.2 Historie zdravotního postižení	10
1.3 Zdravotní postižení.....	12
1.3.1 Zrakové postižení.....	17
1.3.2 Sociální práce s osobami se zrakovým postižením	18
2. Hodnota práce	20
2.1 Vymezení pojmu	20
2.2 Funkce práce	21
2.3 Proměna hodnoty práce v historickém vývoji	22
2.3.1 Práce v antice	22
2.3.2 Práce ve středověku.....	23
2.3.3 Práce v novověku	24
2.4 Hodnota práce v kontextu křesťanství.....	25
2.4.1 Práce ve Starém a Novém zákoně.....	25
2.4.2 Dokumenty sociálního učení	25
2.4.3 Laborem exercens	26
2.4.4 Gaudium et spes.....	30
2.4.5 Laudato si'	33
3. Proměna přístupu ke zdravotně postiženým osobám – historické hledisko	35
3.1 Etapa do raného novověku.....	35
3.2 Vývoj přes modernu do 20. století	39
3.3 Stávající model v ČR.....	43
4. Uplatnění osoby se zrakovým postižením na pracovním trhu	45
4.1 Pracovní uplatnění osob se zrakovým postižením	47
4.2 Problémy s uplatněním na pracovním trhu ze strany osoby se zdravotním postižením	48
4.3 Problémy s uplatněním na pracovním trhu ze strany zaměstnavatele.....	49
4.4 Diskriminace osob se zdravotním postižením	51
4.5 Problémy související s nezaměstnaností osoby se zdravotním postižením	57
4.5.1 Sociální dopady.....	58
4.5.2 Zdravotní dopady	59
4.6 Podpora zaměstnávání osoby se zdravotním postižením	60
4.6.1 Podporované zaměstnání	61
4.6.2 Pracovní rehabilitace	61
4.6.3 Chráněné pracovní místo	63
4.6.4 Další možnosti podpory v zaměstnání zdravotně postižené osoby.....	64
Závěr	67
Seznam použité literatury	69
Abstrakt	73

Abstract 74

Motto

„Za prvé, dívejte se nahoru na hvězdy, a ne dolů na nohy. Za druhé, nikdy nepřestaňte pracovat. Práce vám dává smysl a život je bez ní prázdný. Za třetí, pokud budete mít štěstí a najdete lásku, pamatujte, že je tam, a nikdy ji nezaťete.“¹

/Pro inspiraci uvádím na začátek jeden z citátů člověka, který vystudoval a pracoval i přes své zdravotní postižení. Hovořím o Stephenu Hawkingovi, který onemocněl amyotrofickou laterální sklerózou, kvůli které dochází postupně k svalové slabosti až atrofií./

Úvod

Téma diplomové práce Proměna pojetí práce v životě osoby se zdravotním postižením s přednostním zaměřením na zrakově postižené osoby jsem si vybrala na základě zkušeností ze svého pracovního prostředí. Práce je pro osobu jedna z nejdůležitějších věcí, které potřebuje ke své seberealizaci. Avšak představme si, že je člověku tato možnost seberealizace upřena z důvodu jeho zdravotního stavu. Domnívám se, že ztráta nebo hledání zaměstnání je obtížné i pro zdravou osobu a vzhledem k tomu, že pracuji s osobami se zdravotním postižením, vím, jak je pro zdravotně postižené těžké najít a udržet si zaměstnání. Jelikož mě toto téma zajímá, rozhodla jsem se napsat práci věnovanou právě problematice zaměstnání u osob se zdravotním postižením.

V práci si kladu za cíl popsat a reflektovat fenomén práce v průběhu jeho dějinné proměny se zaměřením na osoby s postižením, zejména zrakovým. Jelikož je člověk celistvá bytost, nahlížím v diplomové práci na všechny její stránky, mezi kterými je zahrnuta i stránka duchovní. I když se v práci objevuje několik statistických údajů, jsou to pouze převzaté údaje, kterými doplňuji konkrétnost určitého textu v práci, a nejedná se tedy o žádný můj výzkum. Diplomovou práci jsem pojala z hlediska sociální práce, teologie a právního systému České republiky. Část práce se opírá o historii přístupu ke zdravotně postiženým osobám a ke změnám pojetí práce v průběhu dějin. Historii jsem ve své práci zdůraznila z toho důvodu, aby byla patrná posloupnost přístupu lidí k práci obecně a zároveň vývoj chování majority vůči osobám se zdravotním postižením. Čtenář by si měl z této diplomové práce odnést myšlenku, že zdravotně postižené osoby

---

¹ Srov. HAWKING, S. *Citáty slavných osobností* [online].

byly sice během historie umisťovány spíše na okraj společnosti, ale s postupem času se zlepšovala jak péče o ně tak jejich možnosti pracovního uplatnění.

První kapitulu jsem začala terminologií zdravotně postižených osob. Nastínila jsem stádia historie zdravotně postižených. A přiblížila jsem jednu skupinu zdravotně postižených a to zrakově postižené. Zrakově postižené jsem si vybrala, protože tito lidé z důvodu specifík svého postižení obtížně hledají zaměstnání. Toto tvrzení vychází ze sociologického výzkumu z roku 2001, kde se potvrdilo, že zrakové postižení nejvíce omezuje nevidomé a slabozraké právě při uplatnění na trhu práce.² První kapitulu ukončuji reflexí sociální práce se zrakově postiženými.

Druhá kapitola je zaměřena na hodnotu práce. Nejprve se zaměřuji na pojem a význam práce. Následně popisuji proměnu pojetí práce v historickém vývoji. Jelikož je v rámci této diplomové práce člověk chápán jako celek, zakomponovala jsem do ní dokumenty sociálního učení církve, které nahlíží na hodnotu práce z křesťanského hlediska, v němž je práce pojímána ve vztahu k důstojnosti lidské osoby.

Třetí kapitola se zabývá proměnou přístupu ke zdravotně postiženým osobám ve vybraných historických obdobích. Kapitulu začínám etapou od prvních písemných zmínek až do raného novověku, pokračuji vývojem přes modernu až do dvacátého století a nakonec popisuji stávající model vztahů v ČR.

V poslední kapitole jsem se zaměřila na problémy, které se týkají zaměstnávání zdravotně postižených, a to jak ze strany zaměstnance, tak ze strany zaměstnavatele. Dále se zabývám tím, zda a jak dnešní společnost brání zdravotně postižené na trhu práce.

Ze zdrojů své diplomové práce bych ráda vyzdvihla dva autory, kteří mi svými publikacemi byli velmi nápomocni při psaní kapitol týkajících se historie zdravotně postižených osob. Těmito autory jsou Tibor Vojtko a Ján Jesenský, kteří se zabývají postiženými osobami v průběhu dějin.

---

² Srov. BUBENÍČKOVÁ H., *Zaměstnávání osob se zrakovým postižením* s. 11. [online].

1. Zdravotní postižení osoby

1.1 Pojem osoby

Na osobu nahlížíme jako na bio-psycho-socio-spirituální celek. Samotný původní pojem osoby nacházíme v západní filosofii a antropologii.³

Pro pojem osoba bylo používáno latinské slovo *persona*, které lze přeložit jako tvář nebo obličej. Toto slovo se dále překládalo jako maska herce, který díky masce přijímá určitou „rolí“ v životě a má představovat určitou osobu. Mohl to být vzdálený odkaz na sebeuplatnění osoby.⁴ Jak to pojímal známý Cicero, vysvětluje J. Sokol takto: „*Cicero vysvětluje, že člověk je od přírody vybaven dvěma maskami či rolemi (personae): jedna je nám všem jako lidem společná, druhou máme každý jako vlastní. Třetí nám vtiskují různé životní osudy a náhody, kdežto čtvrtá je to, jak na tyto okolnosti sami reagujeme.*“⁵

Pojem osoby hrál významnou roli při utváření křesťanské teologické terminologie. Například prohlášení přijatá na Chalcedonském koncilu (451) se pojmu osoby týkala v souvislosti s definováním lidské a božské přirozenosti Ježíše Krista. Pojem osoby jako takový však není zcela popsán.⁶

První definice pojmu osoba ve smyslu filozoficko-teologickém pochází od Boethia (480-525). Popsal osobu jako duchovní přirozenost a zároveň použil při popisu osoby pojem, který znamená nejen jednotlivou substanci, ale i její nezastupitelnou samostatnost. Boethiova definice osoby se stala v další tradici běžnou.⁷

Na tuto definici navázal Tomáš Akvinský, který se snaží pojem osoby vystihnout jako poslední samostatnost jednotlivé substance. Další definici pojmu osoby přinesla scholastická teologie, která definovala osobu jako úplnou duchovní substanci, která má poslední samostatnost sama v sobě. V oblasti naší přirozeně lidské zkušenosti má každý člověk duchovní přirozenost a je osobou. Osobu tedy můžeme chápat jako individuální

---

³ Srov. NEJESCHLEBA, T.; NĚMEC, V.; RECINOVÁ M. *Pojetí člověka v dějinách a současnosti filosofie*, s. 9.

⁴ Srov. CORETH, E. *Co je člověk?*, s. 152- 153.

⁵ SOKOL, J. *Člověk jako osoba* s. 96. [online].

⁶ Srov. CORETH, E. *Co je člověk?*, s. 152.

⁷ Srov. tamtéž, s. 153.

bytí sebou duchovního, a tedy vědomého a svobodného jsoucna.⁸ S touto definicí osoby se pracovalo od scholastiky až do novověku.⁹

V 17. století přichází nové pochopení člověka jako „myslící věci“ od Johna Locka: osoba je myslící a rozumějící bytost, jež má rozum a reflexi.¹⁰ Kant během 18. století uvedl novou definici osoby a osobnosti. Osobu popisuje jako „sebeurčující sebevědomí“, což navazuje na ohraničenost a konečnost, konkrétnost a subjektivitu osoby.¹¹ „Osobou jsme a osobností se stáváme.“¹²

Člověk je osobou již od svého původu a ze své podstaty, a to díky své tělesně-duchovní přirozenosti a proto má osobní práva na život a svobodné sebe rozvíjení. Osobou se často rozumí osoba-střed nebo osoba-celek. Scheler popisuje osobu jako Já-střed. U Schelera neexistuje duchovní bytí jako substanciální skutečnost, pouze jen duchovní činnost jako aktuální seberealizace. I přesto je duchovní činnost zpětně vztažena na střed, z kterého vycházejí jednotlivé úkony, a tyto úkony spojuje v jednotu. Současná personální filozofie a psychologie má tendenci chápat osobu spíše jako osobu-celek. To znamená, že z Já-středu disponujeme veškerou tělesně-duchovní skutečností našeho lidského bytí a že se v této celistvosti též personálně uskutečňujeme. Mezi Já-středem a Já-celkem neexistuje protiklad, ale vztah vzájemné podmíněnosti. Stejně platí u osoby, osoba-střed je středem jen jako střed celku, který se z tohoto středu uskutečňuje. A osoba-celek je celkem, který se uskutečňuje ze svého středu. Terminologicky nejvýstižnější je chápání osoby jako celkové tělesně-duchovní skutečnosti jednotlivého člověka, která uskutečňuje celek ze středu svého bytí a sama sebe prožívá jako celek.¹³

Člověk je od začátku ustanoven ve své tělesně-duchovní struktuře, skrze niž je osobou, ale není ještě osobou úplně. K tomu dochází až teprve vlastním sebe uskutečňováním.¹⁴ Osoba nikdy není jen sama o sobě, ale vzniká, roste a žije díky vztahům s druhými lidmi.¹⁵

---

⁸ Srov. tamtéž, s. 153.

⁹ Srov. SOKOL, J. *Člověk jako osoba* s. 95. [online].

¹⁰ Srov. SOKOL, J. *Člověk jako osoba* s. 95. [online].

¹¹ Srov. ZVĚŘINA, J. *Časopis pro teoretické a praktické otázky teologie. Pojetí Boha, pojem osoby a proměnnost Boha v nejnovější teologii*. [online]. Číslo: 2011/3 (Studie)

¹² ZVĚŘINA, J. *Časopis pro teoretické a praktické otázky teologie. Pojetí Boha, pojem osoby a proměnnost Boha v nejnovější teologii*. [online]. Číslo: 2011/3 (Studie)

¹³ Srov. CORETH, E. *Co je člověk?*, s. 154-155.

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 155.

¹⁵ Srov. SOKOL, J. *Člověk jako osoba* s. 129. [online].

Z křesťanského antropologického hlediska platí, že člověk byl stvořen k božímu obrazu a nebyl stvořen jako izolovaný jedinec: „Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil“ (GN 1,27) Z toho plyne, že osoba je tedy zásadně bytostí vztahovou.¹⁶ Lidská bytost se stává opravdu lidskou, pokud uskutečňuje svou podstatu společenskosti ať již jako osoba uvnitř skupin rodinného, náboženského, občanského či jiného zaměření.¹⁷

1.2 Historie zdravotního postižení

Historii zdravotní postižení popisují na základě knih od autorů Miloše Sováka, Reuven Kohen-Raz a Jána Jesenského. Všichni autoři popisují jednotlivé fáze dějin zdravotně postižených. Většina fází se prolíná, ale Ján Jesenský fáze prodloužil a více prohloubil.

Zdravotní postižení se podle Miloše Sováka v historii dělilo, do několika následujících fází. V české společnosti je tato periodizace vývoje vztahu k postiženým respektována od roku 1972.¹⁸ Toto pojetí vývoje péče o postižené vznikalo podle toho, jak se k nim většina společnosti chovala. Na základě této periodizace rozlišujeme fázi represivní, fázi zotročovací, fázi charitativní, fázi renesančního humanismu, fázi rehabilitační, fázi socializační a fázi prevenční.¹⁹

Ve fázi represivní se společnost stavěla k postiženým osobám pohrdavě a zbavovala se jich. Zotročovací fáze je definována využíváním postižených jako otroků na nelehkou práci. V charitativní fázi mohli postižení najít oporu a pomoc v křesťanských charitách. Renesanční humanismus se snažil k postižením najít lidský přístup. Společnost ve fázi rehabilitační, chtěla postižené zapojit do pracovního procesu, aby je nemusela zdarma žít. Socializační fáze vznikla ze socialistického humanismu, v kterém má být postižený člověk prostřednictvím rehabilitace uschopněn pracovat a zapojit se do společenského života. A poslední fáze má pomáhat předcházet postižení pomocí medicíny.²⁰

V tomto schématu Tibor Vojtko, vidí dva zásadní problémy. První problém se týká struktury, která není konzistentní, a tudíž se nedá vyhodnotit pokrok podle jednotného znaku. První čtyři fáze využívají jako kritérium egoismus. V páté fázi je měřítkem

¹⁶ Srov. *Společenství a služba: lidská osoba stvořená k Božímu obrazu*. Přeložil POSPÍŠIL, C. V. s. 14.

¹⁷ Srov. tamtéž, s. 31.

¹⁸ Srov. VOJTKO, T. *Postižený člověk v dějinách: vybrané přednášky k dějinám speciálně pedagogické teorie a praxe*, s. 5.

¹⁹ Srov. tamtéž, s. 5.

²⁰ Srov. tamtéž, s. 5.

ekonomická pracovní využitelnost zdravotně postižených osob. V šesté se dá odvodit prosazení lidských práv. Druhým problémem je, že toto schéma je podstatně osvícenské, které vychází z pokroku lidského ducha. Pokrok se tu slévá do jednoho proudu snah a skutků vedoucího ke zdokonalování člověka.²¹

Vojtko, uvádí, že s jiným rozlišením přichází Reuven Kohen-Raz roku 1991. První fází byla fáze předmonoteistická, v této době byli postižené děti též usmrcovány, jelikož to byla doba pohanská. Druhou fází, je fáze monoteistická, kde i postižené dítě bylo vnímáno jako dar boží. Velkou zásluhu na této fázi mělo židovství a křesťanství. V této době také vznikala zařízení azylové charakteru. Po francouzské revoluci se k postiženým osobám přistupuje z vědeckého hlediska. V této třetí fázi, která souvisela s vývojem medicíny, bylo postižené dítě léčeno nebo dožilo v tzv. chorobinci. To vyústilo do další fáze existenciální autonomie, která začala kolem roku 1970. Postižený zde začínal být svébytný subjekt a ne jen svěřenec, jak tomu bylo dosud. V této fázi mohli zdravotně postižený spolurozhodovat o svém životě.²²

Dalším odborníkem na historii vztahů společnosti ke zdravotně postiženým je Ján Jesenský. Obdobně jako u předešlého autora začíná Jesenský fází represivně lhostejných postojů ke zdravotně postiženým osobám, která probíhala v raném až středním starověku. Období bylo charakterizováno opouštěním, vylučováním a zabíjením zdravotně postižených. Druhá fáze je výběrově utilizační probíhající ve starověku. Utilizační fáze je charakterizována zneužíváním práce zdravotně postižených. Třetí fáze je charitativní, která vznikla ve středověku. Byla charakterizována jako zabezpečení základních potřeb skrze atributy křesťanské víry, jako je láska k bližnímu. Pátou fází byla fáze altruisticky segregační, která navazovala na renesanční humanismus. V tomto období byla věnována pozornost konkrétním schopnostem zdravotně postižených a také byly zřízeny první ústavy pro nevidomé a neslyšící.²³

Fáze, které se liší od pojetí fází Sováka, jsou následující tři. Jesenského šestá fáze rehabilitačně emancipační představuje velký rozmach péče o zdravotně postižené. Dochází k prosazování rovnoprávnosti zdravotně postižených, k rozvoji sociální politiky, rozvoji nesegregačních forem péče jako je případová práce (Case work study)

---

²¹ Srov. VOJTKO, T. *Postižený člověk v dějinách: vybrané přednášky k dějinám speciálně pedagogické teorie a praxe*, s. 6.

²² Srov. VOJTKO, T. *Postižený člověk v dějinách: vybrané přednášky k dějinám speciálně pedagogické teorie a praxe*, s. 5-7.

²³ Srov. JESENSKÝ, J. *Uvedení do rehabilitace zdravotně postižených*, s. 34 – 35.

a rozvoji svémocných spolků zdravotně postižených. Sedmá fáze preventivně integrační je charakterizována aplikací Listiny lidských práv na situaci zdravotně postižených, snahou o dosažení plné nezávislosti, nevyučování a integrace. Integrace se týká hlavně oblastí vzdělání a výchovy zdravotně postižených. Poslední fází je nevyřazování handicapovaných z hlavního proudu. V této fázi pokračuje předchozí fáze především v oblasti prevence a rozvoje technologicko-kompenzačních a reedukačních systémů pro zdravotně postižené. Dochází k naplňování integrace zdravotně postižených, která se nemusí nijak obhajovat, naopak dochází k nutnosti obhajovat a zdůrazňovat segregaci a diskriminaci zdravotně postižených.²⁴

Pokud se na fáze podíváme pozorněji, vidíme, že jdou od nejhorší fáze k lepším. Skutečný vztah většiny společnosti k menšině musíme vždy posuzovat důsledně a hlavně horizontálně.²⁵

Z fází je vidět jasný pokrok k lepšímu životu zdravotně postižených. Ale stále předsudky a mýty brání plnému začlenění těchto osob.

1.3 Zdravotní postižení

Každý člověk se snaží ve svém životě něčeho dosáhnout, například se snažíme o kariéru, rodinu nebo něco jiného. Nás zajímají překážky, které musí osoba překonat na cestě k vysněnému cíli, neboť osoby se zdravotním postižením mají už jen kvůli svému postižení mnohem více překážek ve svém uplatnění na světě.

Definice o zdravotně postižených existuje mnoho, často se používá lékařský a sociální pohled na vymezení tohoto pojmu. Z pohledu medicíny je zdravotní postižení definováno jako problém člověka daný újmou na zdraví způsobenou nemocí či zraněním. Z čehož vychází i řešení, které spočívá hlavně v rehabilitaci.²⁶

Podle Oldřicha Matouška zdravotní postižení nepříznivě ovlivňuje kvalitu života postižené osoby. Hlavně v ohledu navazování a udržování vztahů s lidmi a schopnosti pracovat.²⁷ Další definice osob se zdravotním postižením je uvedena v zákoně č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti a definuje osoby se zdravotním postižením, kterým je

---

²⁴ Srov. JESENSKÝ, J. *Uvedení do rehabilitace zdravotně postižených*, s. 35 – 36

²⁵ Srov. MICHALÍK, J. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*, s. 43-44.

²⁶ Srov. NOVÁKOVÁ, I. *Zdravotní nauka: učebnice pro obor sociální činnost*, s. 142.

²⁷ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 255.

věnována zvýšená ochrana na trhu práce. Osobami se zdravotním postižením jsou fyzické osoby, které byly uznány orgánem sociálního zabezpečení invalidními ve třetím, druhém nebo prvním stupni, nebo osoby zdravotně znevýhodněné. Osoba se zdravotním postižením dokládá svůj zdravotní stav posudkem nebo potvrzením orgánu sociálního zabezpečení.²⁸

Jelikož se tato diplomová práce opírá o pracovní uplatnění osob se zdravotním postižením, je nutné uvést vymezení pojmu osob se zdravotním postižením, které je zahrnuto v dokumentech Mezinárodní organizace práce. V roce 2001 byl přijat v Ženevě Praktický kodex, který upravuje konkrétní otázky spojené s výkonem práce na pracovišti.²⁹ A definuje osobu se zdravotním postižením jako: „jednotlivce, jehož vyhlídky naleznout a zachovat si vhodné zaměstnání, dosáhnout v něm postupu a vrátit se do tohoto zaměstnání, jsou podstatně sníženy v důsledku náležitě ověřeného tělesného, smyslového, intelektového nebo duševního postižení.“³⁰ Kodex na rozdíl od ostatních úmluv počítá také s návratem do práce, který může mít velký význam pro zaměstnance, který se stal zdravotně postiženým v průběhu pracovního procesu. Za nedostatek této definice lze považovat, že dále neurčuje, co se rozumí pod pojmem vhodné zaměstnání.³¹

V dnešní době se pojem zdravotně postižená osoba nahrazuje různými termíny jako znevýhodněná osoba či člověk se speciálními potřebami. Toto nahrazování vzniká z důvodu posunu formálně-právního posuzování postavení zdravotně postižených osob. Již nejsou jen předmětem, který se musí začlenit, ale zároveň pomáhají společnost diferencovat. Postižení lidé nejsou jiní, jen mají v různých etapách svého života jiné potřeby než ostatní. Záleží na společnosti, jak bude postižené podporovat v těchto potřebách.³²

Osoby se zdravotním postižením vnímáme stále paternalistickým pohledem, a proto se automaticky stávají objektem sociální péče. Z tohoto důvodu vzniká mnoho předsudků vůči zdravotně postiženým³³

Zdravotně postižené osoby jsou svébytná avšak velmi rozličná skupina lidí, která má mnoho podobného s osobami bez zdravotního postižení. Během naší historie se

---

²⁸ Srov. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, část třetí, § 67.

²⁹ Srov. KOMENDOVÁ, J. *Pracovní podmínky osob se zdravotním postižením*, s. 16.

³⁰ KOMENDOVÁ, J. *Pracovní podmínky osob se zdravotním postižením*, s. 16.

³¹ Srov. KOMENDOVÁ, J. *Pracovní podmínky osob se zdravotním postižením*, s. 16-17.

³² Srov. TITZL, B. *Postižený člověk ve společnosti: hledání počátků*, s. 7-8.

³³ Srov. MICHALÍK, J. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*, s. 31.

setkáváme s různými označeními charakterizujícími zdravotně postižené. Některé z nich považujeme dnes spíše za hanlivé názvy. V minulosti se například skupiny dětí se zdravotním postižením nazývaly úchylná mládež. V první polovině 20. století vydával Spolek pro péči o slabomyslné stejnojmenný odborný časopis. V následujících letech se využíval jiný termín a to Staatskrippel. Dotyčný měl v té době aspoň nárok na jistou sociální rentu. Nejvíce používaných termínů bylo převzato z medicíny např. idiocie, imbecilita a debilita. Používání správných termínů souvisí se samotnou podstatou lidského bytí. Každý člověk má právo na plnohodnotný život, lidskou důstojnost a sociální začlenění. Z tohoto důvodu je neslušné až nepřijatelné používat termíny, které se staly v obecném slangu výrazem pohrdání či nadávkami.³⁴

V lidské společnosti je na osobu se zdravotním postižením pohlíženo jako na člověka odlišného a jiného, přičemž tato jinakost je vnímaná spíše jako něco nežádoucího. Zdravotně postižené osoby jsou pro zdravou populaci stálou připomínkou toho, že společnost, v které žijí, je prostoupena nerovností a utrpením. U mnohých vyvolává setkání s postiženou osobou nejistotu, strach a někdy až odpor. Častou příčinou těchto pocitů je neznalost, nevědomost a neinformovanost o problematice postižených osob, ale mnoho těchto negativních postojů je také dílem předsudků.³⁵

Ladislav Novosad uvádí čtyři předsudky vůči lidem s tělesným postižením. Prvním předsudkem je paternalistický a podněcující postoj. Který stojí na tom základě, že lidé mající jakékoliv zdravotní postižení v podstatě nemohou dosáhnout normálního života. Z jejich pohledu se zdravotně postižení o sebe nedokážou postarat, potřebují stálou pomoc ze strany zdravé populace, která vystupuje v roli ochránců nebo pečovatелů.³⁶

Druhým předsudkem vůči zdravotně postiženým je odmítavý a degradující postoj. Pro tento předsudek je typický názor, že postižené osoby společnosti ničím nepřispívají a žijí na úkor pracujících osob. Pokud dosáhne zdravotně postižený nějakého úspěchu je to zastánci těchto předsudků znevažováno a popíráno. V rámci těchto předsudků vyvstává názor, že zdravotně postiženým patří nižší místo ve společnosti. Proto by odborná práce měla být svěřována přednostně zdravým lidem bez postižení. Ladislav Novosad tento předsudek popisuje jako tzv. disabilismus, který značí vyhraněný postoj reprezentovaný paušalizujícím předpokladem, že osoba se zdravotním postižením je

---

³⁴ Srov. tamtéž, s. 32-33.

³⁵ Srov. tamtéž, s. 33.

³⁶ Srov. NOVOSAD, L. *Tělesné postižení jako fenomén i životní realita: diskurzivní pohledy na tělo, tělesnost, pohyb, člověka a tělesné postižení*, s. 70 -80.

více méně neschopná a bude závislá na ostatních. Pokud popřeme skutečné schopnosti, možnosti a práva na sebeurčení zdravotně postižené osoby dochází k nepodloženým soudům o nehodnotnosti, neužitečnosti a nedostatečnosti těchto osob.³⁷

Třetím předsudkem je projektivně-paušalizující postoj. Lidé, kteří souhlasí s tímto předsudkem, jsou toho názoru, že zdravotně postižení mají spoustu výhod a privilegií od různých finančních dotací až po vyhraněná parkovací místa. A na tyto výhody je skrze předsudek pohlíženo jako na něco zcela neoprávněného.³⁸

Posledním předsudkem, který Novosad zmiňuje, je postoj idealizující neboli heroizující. Tento předsudek se značí názory obdivu a představuje život postižené osoby jako něco, co by normální člověk nedokázal. Ve spojení s tímto předsudkem vystává výrazná iracionalita a emocionalita. Předsudky, které pociťují zdraví lidé vůči osobám se zdravotním postižením, můžeme vnímat jako psychologické bariéry, které musí osoby se zdravotním postižením překonávat.³⁹

Překonávání může být o to těžší, protože různé předsudky a stereotypy vůči těmto osobám jsou u zdravých lidí velmi silně zakořeněné, emočně nabitě a iracionální. Překonávat předsudky rozumnou argumentací je mnohdy velmi obtížné.⁴⁰ Jan Průcha ve své knize *Multikulturní výchova o stereotypech* popisuje potíže spojené se stereotypy a předsudky. Podle jeho názoru předsudky pramení z toho, že obsahují zevšeobecnující hodnocení a jsou velmi stabilní. Z těchto důvodů nositel předsudku, dokáže vztáhnout určité hodnocení na všechny příslušníky určité rasy, etniky či národa. Dochází k tomu, aniž by se snažil posoudit či poznat jednotlivce podle jeho reálných charakteristik. Ke změnám v předsudcích dochází minimálně a jen za určitých těžko dosažitelných podmínek.⁴¹

Předsudky většinové společnosti bývají často ještě umocňovány skrze mediální obraz, který není příliš lichotivý a nepřispívá k boření těchto předsudků. Média, mezi které patří tisk, rozhlas, televize i internet mají velký vliv na utváření mínění, názorů a postojů dané společnosti. Skrze média se zprostředkovávají informace, jenže média jim dodávají emocionální náboj. V médiích bývá hovořeno o zdravotně postižených osobách jako o zvláštní skupině, která potřebuje i zvláštní přístupy. Jsou to osoby, které

---

³⁷ Srov. tamtéž, s. 70 -80.

³⁸ Srov. tamtéž, s. 75 -80.

³⁹ Srov. tamtéž, s. 76 -80.

⁴⁰ Srov. tamtéž, s. 78 -80.

⁴¹ Srov. PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*, s. 69.

nejdou schopné žít bez pomoci druhých. Často jsou osoby se zdravotním postižením v médiích stavěny do pozice obětí. Smutné příběhy, které se objevují v médiích, sice mnohdy vyvolávají soucit a lítost, ale to může některým osobám se zdravotním postižením v reálném životě spíše přitížit. Protože soucit a lítost je staví do rolí nerovnocenných a podřízených. Média také často vytvářejí benefiční koncerty pro tyto osoby. Zde však opět ukazují zdravotně postižené jako osoby závislé na druhých. Z tohoto důvodu média nepomáhají ničit předsudky, v kterých značná část široké veřejnosti stále žije. Skrze média stále chybí pozitivní obraz osob se zdravotním postižením, který by nebyl založen na charitě. Dále chybí dostatek pořadů, které by vylepšovaly postavení těchto osob ve společnosti. Média tímto pohledem budí dojem, že lidé s postižením nejsou plnohodnotní a rovnocenní členové společnosti.⁴²

Mezi tři důležité pojmy, které se zdravotním postižením souvisí, patří porucha, postižení a handicap. Poruchou se myslí funkční nebo orgánová ztráta či abnormality lidského těla. Postižení je omezení či ztráta schopnosti člověka vykonávat určité aktivity, které předtím považoval za normální. Zatímco handicap člověk zažívá v důsledku svého postižení a jedná se tedy o určitý vztah mezi zdravotně postiženým a jeho okolím.⁴³

Zdravotní postižení můžeme dělit dle toho, jaký orgán nebo systém je postižený, či podle toho, zda se jedná o zdravotní postižení vrozené nebo získané. Vrozená postižení si kladou větší nároky na péči především na rodiče dítěte. U získaných postižení jsou kladené vyšší nároky přímo na postiženého hlavně kvůli změně vzhledu anebo ztrátě zaměstnání.⁴⁴ Obecně se ale nejčastěji zdravotní postižení dělí na postižení tělesné, mentální (sem řadíme i postižení duševní a poruchy autistického spektra), a smyslové defekty zrakové, sluchové a řečové. Dále je nutné k těmto postižením přiřadit ještě kombinované postižení, kdy je jedno postižení zkombinováno s jiným např. hluchoslepotu. Pravděpodobně se také můžeme setkat s dalším velmi užívaným dělením a to podle hloubky postižení, které se užívá při mentálním postižení. Mentální postižení se dle hloubky dělí na mentální retardaci lehkou (IQ 50-69), středně těžkou (IQ 35-49), těžkou (IQ 34-21) a velmi těžkou (IQ nižší než 20).⁴⁵ Tato rozlišení zdravotního

---

⁴² Srov. Metodická příručka, „*Jak začlenit OZP na trh práce*“ s. 9. [online].

⁴³ Srov. NOVÁKOVÁ, I. *Zdravotní nauka: učebnice pro obor sociální činnost*, s. 143.

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 148.

⁴⁵ Srov. MICHALÍK, J. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*, s. 34-35.

postižení jsou uvedena z obecného hlediska, ale existují i další rozlišení týkající se dalších postižení, která jsou pro širší veřejnost méně známá či zcela neznámá.

V roce 2013 bylo zjištěno českým statistickým úřadem, že v ČR žije více než jeden milion lidí s různým typem a různou mírou zdravotního postižení. Jednalo se z 59 % o osoby starší 60 let, také byl zjištěn 52%, čili převažující podíl žen. Nejčastějším zdravotním postižením bylo se 41 % středně těžké zdravotní postižení a nejčastější příčinou zdravotního postižení byla ze 65 % nemoc. Vrozené postižení bylo u téměř každé desáté osoby a postižení v důsledku úrazu bylo zaznamenáno skoro u každé dvacáté osoby. Vzhledem k tématu této diplomové práce lze jako relevantní údaj uvést, že v roce 2007 bylo českým statistickým úřadem sečteno 87 439 lidí se zrakovým postižením.⁴⁶

1.3.1 Zrakové postižení

Zrakově postižení představují specifickou skupinu zdravotně postižených osob. Většina lidí si i dnes představí pod pojmem zrakově postižený člověk osobu zcela nevidomou. V realitě je však minimum nevidomých osob. Největším počtem zrakově postižených jsou slabozrací.⁴⁷

Zrakové postižení je totiž postižení zraku, které již nejde korigovat do normálního vidění. Rozlišení zrakového postižení podle hloubky se pohybuje v rozmezí lehké a střední slabozrakosti, zbytků zraku a totální slepoty. Při zrakovém postižení dochází ke snížení či úplné ztrátě vizuální schopnosti rozpoznávání tvarů a objektů, lokalizace objektů v prostoru, vnímání prostoru či pohybu apod.⁴⁸

Zrakové postižení může vzniknout z mnoha příčin počínaje nemocemi, úrazy, genetickými předpoklady až po důsledky civilizačních a ekologických zátěží. Postižení může vzniknout již v prenatálním období dítěte, během porodu i poté a dále kdykoliv během života jedince. Pro přiblížení představím názvy nejčastějších onemocnění zraku, ale jelikož není tato práce zpracovávána jako medicínské téma, nebudu nemoci charakterizovat podrobně. Mezi časté příčiny onemocnění zraku, které mohou vést, až k jeho ztrátě jsou, glaukom – zelený zákal, katarakte - šedý zákal, retinopatie -

---

⁴⁶ Srov. Český statistický úřad, *Se zdravotním postižením žije každý desátý občan* [online].

⁴⁷ Srov. MICHALÍK, J. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*, s. 275-277.

⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 278.

onemocnění sítnice, neuritida – nemoci zrakového nervu, refrakční vady, poruchy binokulárního vidění a další.⁴⁹

Většina z nás si ani nemusí uvědomovat, že díky zraku přijímáme více než 80% informací z okolního světa. Při zrakovém postižení tudíž dochází k různé, vždy ale zásadní míře informačního deficitu. Z tohoto důvodu dochází k posílení kompenzačních mechanismů. Např. u zrakově postiženého člověka se zlepši sluch a hmat.⁵⁰

1.3.2 Sociální práce s osobami se zrakovým postižením

Sociální práce se zrakově postiženými musí být systematickou podporou. Život s tímto specifickým postižením je, ve srovnání se životem vidoucích, v řadě věcí náročnější. Záleží na tom, jak se tito lidé se svým postižením vyrovnají. Někteří jej mohou vnímat jako trvalé neštěstí, druzí zase jako výzvu či zkoušku. V těch nejnáročnějších časech vyrovnávání se se zrakovým postižením by zde pro takto postižené osoby měla být komplexní pomoc a podpora.⁵¹

Ke zlepšení kvality života zrakově postižených se prolínají resortní a meziresortní opatření v oblastech zdravotnictví, vzdělávání, školství, sociálního zabezpečení, zaměstnanosti a další. V našem století se péče o zdravotně postižené o hodně zlepšila. Díky novým technologiím jak ve zdravotnictví, tak v dopravě, mají zdravotně postižení více možností, jak se zapojovat do společnosti než dříve. A i přesto je to někdy velmi těžké. Zde se zaměřuji na intervenci v oblasti sociálních věcí. Nejprve na sociální dávky pro zrakově postižené a poté se zaměřím na sociální služby pro tuto cílovou skupinu.⁵²

Zrakově postižená osoba má nárok na tzv. jednorázové příspěvky na opatření zvláštních pomůcek, které jim pomáhají získávat informace a dostávat se do styku s vnějším prostředím a společností. Mimo jiné mohou příspěvek využít na přípravu a realizaci pracovního uplatnění.⁵³ Dalším příspěvkem, který se poskytuje úplně nebo prakticky nevidomým osobám, je příspěvek, kterým se hradí výdaje na vodícího psa. Tímto příspěvkem lze hradit výcvik, odevzdání, a krmivo pro psa.⁵⁴

---

⁴⁹ Srov. MICHALÍK, J. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*, s. 279-282.

⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 278.

⁵¹ Srov. tamtéž, s. 313.

⁵² Srov. tamtéž, s. 301-307.

⁵³ Srov. Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, hlava III. § 9.

⁵⁴ Srov. Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, hlava III. § 9.

Dále se poskytují pro zrakově postižené osoby tzv. mimořádné výhody I. - III. stupně, které se poskytují osobám držící průkaz TP (středně těžké postižení), ZTP (zvláště těžce postižení), nebo ZTP/P (zvláště těžce postižený s nárokem na průvodce). Mezi tyto mimořádné výhody patří např. místo na sezení ve veřejných prostředcích, sleva 75% jízdného ve veřejně dopravě, bezplatnou dopravu průvodce či vodícího psa a další.⁵⁵ Dříve zajišťovaly tyto výhody průkazy mimořádných výhod, které ale byly koncem roku 2015 zrušeny. Tyto průkazy byly nahrazeny právě průkazy osob se zdravotním postižením, které lze získat pouze na základě správního řízení. Správní řízení se zahajuje podáním vyplněného tiskopisu u krajské pobočky Úřadu práce ČR. Nárok na průkaz má osoba starší 1 roku s tělesným, smyslovým či duševním postižením.⁵⁶

Existují sociální služby, na které má zdravotně postižená osoba nárok. Služby nejsou jen pro zrakově postižené občany, ale pro více cílových skupin. Mezi takové služby, které často využívají zrakově postižené osoby, patří například průvodcovské, tlumočnické a předčitatelské služby. Tato služba může být poskytována terénně i ambulantně.⁵⁷ Další službou je služba pobytová, kam patří stacionáře denní a týdenní. Tyto stacionáře poskytují odlehčovací službu pro rodiny se zdravotně postiženými osobami či domovy pro osoby se zdravotním postižením, které potřebují pravidelnou pomoc druhé osoby. Významnou službou je raná péče, která je poskytována rodinám se zdravotně postiženými dětmi do 7 let. Služba je poskytována terénně i ambulantně. Lidé s poruchou komunikace v sociálním prostředí mohou využívat tlumočnické služby, které jsou rovněž poskytovány terénně i ambulantně.⁵⁸

Jelikož je tato diplomová práce zaměřena na proměnu pojetí práce v životě člověka se zdravotním postižením, nesmí zde tudíž chybět vymezení pojmu práce, její hodnoty a její funkce pro člověka. Pojetí práce se ovšem v dějinách výrazně proměňovalo.

---

⁵⁵ Srov. *Příručka pro osoby se zdravotním postižením v roce 2016: informace o pravidlech i pomoci na trhu práce a ze sociálního systému*, MPSV, s. 6.

⁵⁶ Srov. *tamtéž*, s. 6-8.

⁵⁷ Srov. MICHALÍK, J. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*, s. 307.

⁵⁸ Srov. *Příručka pro osoby se zdravotním postižením v roce 2016: informace o pravidlech i pomoci na trhu práce a ze sociálního systému*, MPSV, s. 13-15.

2. Hodnota práce

Práce má pro člověka velkou hodnotu a tuto hodnotu má rovněž pro osoby se zdravotním (zrakovým) postižením. Práce se totiž dotýká všech rovin lidského bytí. Přesahuje viditelnou rovinu lidského bytí a obsahuje i duchovní rozměr. Naše vnější jednání má vliv na naše pocity a na naši duši. Velmi záleží na tom, zda považujeme naši práci za smysluplnou, nebo či ji pokládáme za utrpení a stres.⁵⁹

2.1 Vymezení pojmu

Pojem práce je cílevědomá činnost osoby, která si při této práci vytváří své hodnoty k uspokojování vlastních potřeb nebo potřeb jemu blízkých osob.⁶⁰ Představa o tom, co je vlastně práce, se v průběhu času výrazně měnila. Nejprve se prací mínila tělesná práce na poli, kterou vykonávali otroci či čeledíni. Později pojem práce zahrnoval práci řemeslníků a uměleckou tvorbu. Až teprve v novověku byla k práci připisována i práce duševní. Později byla jako práce označována veškerá činnost ve spojení s úsilím a námahou.⁶¹ Práce zastává v naší kultuře zásadní úlohu, přes kterou se definujeme. Cíle, status, sociální kontakty, struktura našeho života i jednotlivých dnů jsou dány skrze naše zaměstnání.⁶² Práce dnes přiděluje osobě místo ve společnosti a dává mu tím společenskou identitu. Problém ovšem nastává, pokud tuto identitu ztratíme, např. propuštěním. Následkem může být velké duševní napětí, ze kterého plyne velká poptávka po psychoterapii, poradenství a duchovním doprovázení. V posledních letech dochází k vysokému růstu pracovní neschopnosti z důvodu psychosomatických onemocnění.⁶³

Sociolog Giddens shrnuje šest charakteristik placené práce, které mají pro člověka klíčový význam.

1. Peníze. Plat je pro člověka hlavním zdrojem jeho uspokojování potřeb. Plat může dokonce určovat, jaké potřeby člověk vůbec má.

---

⁵⁹ Srov. ASSLÄNDER, F.; GRÜN A. *Práce jako duchovní úkol*, s. 13-14.

⁶⁰ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 149.

⁶¹ Srov. ASSLÄNDER, F.; GRÜN A. *Práce jako duchovní úkol*, s. 13.

⁶² Srov. MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*, s. 58-59.

⁶³ Srov. ASSLÄNDER, F.; GRÜN A. *Práce jako duchovní úkol*, s. 13.

2. Úroveň činnosti. Práce je základem pro získávání a zdokonalování dovedností a schopností člověka. I v těch případech, kdy jde o práci rutinní.
3. Rozmanitost žití. Práce představuje spojitost s domácím prostředím. Přičemž nezaměstnanost omezuje osobu pouze na jeho domácnosti.
4. Struktura času. Pro zaměstnané osoby je den obvykle podle rytmu práce. Tento rytmus přináší smysluplné uspořádání denních aktivit. Pokud o tento rytmus osoba přijde, může se stát obětí apatie vůči vnímání času a nuda se stává jejich hlavním problémem.
5. Sociální kontakt. Pracovní prostředí přináší možnost navázání kontaktů a budoucích přátelství.
6. Osobní identita. Zaměstnání se sebou přináší i stabilní sociální identitu. Pro muže je jeho sebeúcta založena na platovém ohodnocení.⁶⁴

Veškerá práce nemusí být příjemná nebo zajímavá, ale je možné, že pro lidskou osobu je nezbytné, aby si prostředky na svůj život vydělávala sama a ne aby je jen dostávala.⁶⁵ Beveridge prohlásil, že lidé někdy říkají, že vše, co potřebují, je regulérní zaměstnání. Ve skutečnosti to, co vyžadují, je řádný příjem.⁶⁶

2.2 Funkce práce

Psychologie práce objevila, že pracovní motivace lidí stoupá, pokud ve své práci spatřují smysl.⁶⁷ Pokud se podíváme na práci z hlediska ideálu, má práce pozitivní účinek na mnoho oblastí lidského života. Práce má stabilizační funkci díky jejímu řádu, má stanovenou dobu a vyžaduje disciplínu. Člověk v práci zažívá důležitost své existence a tím pocítuje svou důstojnost a hodnotu. Práce pro člověka může znamenat smysl jeho života.⁶⁸ Při práci záleží též na vnitřním postoji osoby, když něco dělá, působí na celek jako energetické pole. Tento postoj není dán aktuální náladou osoby, ale spíše jeho postojem k životu a jeho hodnotovými postoji. Své vyzařování energie a působení na ostatní zlepšuje ovládním svých pocitů.⁶⁹

---

⁶⁴ Srov. MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*, s. 58-59.

⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 59.

⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 59.

⁶⁷ Srov. ASSLÄNDER, F.; GRÜN A. *Práce jako duchovní úkol*, s. 16-17.

⁶⁸ Srov. tamtéž, s. 45-47.

⁶⁹ Srov. tamtéž, s. 48-49.

Práce je v naší kultuře hluboce zakořeněna jak ve společnosti, tak v psychice člověka. I když existují rozdílné názory na to, proč je pro člověka tolik důležitá. Například Freud popisuje práci jako pouto, které nás váže k realitě. Pokud nemáme ráno povinnost vstát a jít do práce, můžeme se, ocitnou v nebezpečí, že nás ovládnou emoce a fantazie. Musíme poukázat, že v naší kultuře není důležitá pouhá práce, ale hlavně ta placená práce.⁷⁰

Práce jako hodnota byla donedávna hluboce zakotvená v naší společnosti a ve větší míře je stále nepopiratelnou skutečností našeho života. Placená práce jistě stojí na cestě ke zdrojům lidské identity. Avšak i zde se může stát, že toto spojení bude přeceněno, protože lidská identita stojí i na jiných skutečnostech. Díky dnešní době se tak může zdát, že pomalu od této hodnoty upouštíme, a proto se musí zaměstnavatelé poohlížet po pracovní síle v zahraničí. To však nic nemění na obrazu nezaměstnaného člověka jako ztroskotance vylučovaného na okraj společnosti.⁷¹ Pokud, je jedinec vyloučen z jednoho systému je zároveň vyloučen i z jiných systémů. Například pokud nemáte peníze, nebo vzdělání, tak jen obtížně získáte zaměstnání. Sociální vyloučení je často vnímáno jako vyloučení z určité kvality života, která je považována za normu společnosti. V naší civilizaci je to dáno vyloučením z trhu práce, který je klíčovým systémem. Berghman vysvětluje, že dnešní sociální vyloučení je spíše důsledkem selhání společnosti než selhání jedince, tím myslí selhání základních čtyř složek: demokracie a práva, trhu práce, sociálního státu a rodiny spolu s komunitou.⁷²

2.3 Proměna hodnoty práce v historickém vývoji

V této části práce nastíním historický vývoj práce v antice, středověku, v novověku.

2.3.1 Práce v antice

Řekové na práci nenahliželi z pohledu zisku, ale z pohledu uměleckého. Řemesla v této době patřila k umění. Na práci nahlíželi z morálního hlediska, jako na něco, co slouží lidem a společnosti. Materiálně-egoistické myšlení bylo zavrženímhodné. Manuální činnost patřila k podřadným činnostem. Ideálem byla v této společnosti soběstačnost.⁷³

---

⁷⁰ Srov. MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*, 56-57.

⁷¹ Srov. SIROVÁTKA, T. (ed.) *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice* s. 85-86.

⁷² Srov. tamtéž, s. 18-19.

⁷³ Srov. ASSLÄNDER, F.; GRÜN A. *Práce jako duchovní úkol*, s. 16-18.

Římská společnost se nelišila tolik od té řecké. Manuální práce znamenaly námahu, nevhodnou pro svobodného člověka. Práce byla podřadná a připadala na otroky. Jedinou výjimku tvořilo zemědělství. Tato práce stavěla sedláky výše než otroky. Práce v této době představovala nutné zlo, které se přenechávalo otrokům. Priorita peněz byla druhořadá.⁷⁴

Antické pojetí práce se začalo měnit u Benedikta. Prvotní mniši v té době viděli v manuální práci důležitý úkol. Práce pro ně nebyla pouze živobytí, ale i duchovní cvičení. Benedikt toto pojetí práce rozdělil na tři úkoly. Prvním úkolem bylo zajistit si vlastní živobytí. Mohli žít jen z toho, co si sami vydělali. Druhým úkolem bylo, že práce má sloužit lidem. A posledním úkolem bylo, aby měla práce duchovní význam. Mniši se měli práci odevzdat tak, aby byli blíže bohu.⁷⁵ Benediktýnský řád přijal stanovisko, které vidělo práci jako výraz poslušnosti Bohu a rezignovali na světskou marnost. Práce měla osoby chránit před zahálkou, kterou popisovali jako nepřítel duše. Benediktovi se ovšem nelíbilo, aby práce pohltila veškerý čas, který měl být věnován duchovním činnostem. Vymezily se proto potřeby, které se bez hříchu mohly uspokojovat. Práce byla regulována na určité množství tak, aby pokryla jen nezbytné potřeby. V této době byla pro práci charakteristická její nepravidelnost. Dělo se tak kvůli tomu, že práce byly hlavně sezónní a to nejen v zemědělství, ale i rámci řemesel a v počátcích průmyslu.⁷⁶

Benedikt dále uvádí tři postoje, kterých se mají mniši držet při práci. Prvním je být pokorný. Druhým postojem je, aby se mniši vyvarovali podvodů při prodeji. A posledním postojem je vyvarování se lakoty. Benedikt tímto myšlením, překonal předešlé negativní pohledy na práci a ovlivnil tím západní smyšlení o práci na dlouhou dobu.⁷⁷

2.3.2 Práce ve středověku

Práce ve středověku je součástí života a nepředstavuje žádné sociální stigma, jako tomu bylo na začátku antiky. Práce má v této době vysoké morální postavení. Hlavní roli zde hraje katolická církev. Lenost se bere jako hřích. Akvinský popisuje užitek práce ve čtyřech bodech. Za prvé pomáhá zajišťovat životní potřeby. Za druhé vychovává a vede

---

⁷⁴ Srov. ASSLÄNDER, F.; GRÜN A. *Práce jako duchovní úkol*, s. 16-17.

⁷⁵ Srov. tamtéž, s. 20-23.

⁷⁶ Srov. MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*, s. 57.

⁷⁷ Srov. ASSLÄNDER, F.; GRÜN A. *Práce jako duchovní úkol*, s. 20-23.

k sebeovládání. Za třetí pomáhá krotit tělesnou žádostivost. Za čtvrté umožňuje dávat almužny.⁷⁸ Akvinský popisuje společnost ve středověku jako uzavřený systém ve stabilní rovnováze. K udržení rovnováhy přispívají jednotlivé skupiny svou prací. Ve středověku práce sloužila k živobytí a ne k expanzi potřeb člověka.⁷⁹

Ve středověku byl vytvořen tzv. stavovský systém, kdy byly z dělby práce vyřazeny vyšší vrstvy, mezi které patřili kněží, šlechta a rytíři. Toto rozdělení svádí ke zneužití moci. Ve dvanáctém století dochází k obchodní revoluci. Obchodníci nabyli vysokého postavení. Církev se učí od obchodníků a vytváří učení o mukách očistce, aby měla podklad pro obchod s odpustky.⁸⁰

2.3.3 Práce v novověku

V této době se stává práce prostředkem k blahobytu. Tento blahobyt je ovšem pouze pro vzdělané měšťany. Většina ostatního obyvatelstva žije v bídě. Kalvín káže o smyslu bohatství jako o zkoušce, zda si bohatý všimne bídy a pomůže druhým. V novověku se stává práce zbožím. Práce přestává být rodinnou záležitostí a začíná být pro člověka individuální zkušeností. Finanční úspěch značí úspěšný život.⁸¹ Do 19. století lidé neměli touhu usilovat o výdělek nad určitou hranici. Spotřeba byla omezená podle statusu a vzory spotřeby byly odlišné od naší konzumní společnosti. Myšlenka růstu platu byly lidem v této době cizí, více dávali přednost růstu volného času. Volný čas byl navíc ještě regulován církevním kalendářem na různé svátky. Pokud ceny stoupaly nebo cena živobytí klesla, snižovali se obvykle počty pracovních hodin.⁸²

V novověku vzniká duch kapitalismu. Stává se tedy, že dělník dělá celý den jediný úkon a ztrácí tím pocit, že vytvořil něco krásného a jedinečného, jak tomu bylo v Řecku. Dělníkova hodnota se vymezuje na peníze, které za svou práci dostává. Tím se ztrácí jeho jedinečnost a je lehce nahraditelný.⁸³ Změna tohoto myšlení lidí přišla koncem 19. a začátkem 20. století, kdy se začali vytvářet nové hodnoty a potřeby. Základ pro tuto změnu začal již v 16 -17. století, kdy vznikala protestantská pracovní etika. Všechny lidské činnosti byly chápány v rámci jednoduchého schématu, které bylo určeno duchovním smyslem. Reformace změnila středověký pohled na práci a rozvinula

---

⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 23-27.

⁷⁹ Srov. MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*, s. 57.

⁸⁰ Srov. ASSLÄNDER, F.; GRÜN A. *Práce jako duchovní úkol*, s. 23-27.

⁸¹ Srov. tamtéž, s. 23-27.

⁸² Srov. MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*, s. 57.

⁸³ Srov. ASSLÄNDER, F.; GRÜN A. *Práce jako duchovní úkol*, s. 23-27.

etiku práce, která umožnila rozvoj kapitalismu. Reformace přeměnila práci z povinnosti na ctnost. Později se etika práce sekularizovala, ale zůstala v evropské kultuře centrálním bodem většiny úvah o společnosti.⁸⁴

2.4 Hodnota práce v kontextu křesťanství

2.4.1 Práce ve Starém a Novém zákoně

Práce ve Starém zákoně není ze začátku tak namáhavá, neboť bůh po člověku chce, aby pokračoval v jeho díle. Člověk má obdělávat, kultivovat a chránit zahradu. Podle pojetí starého zákona pravá fyzická práce začíná až po vyhnání z ráje. Člověk musí pracovat, aby se užíval. Starý zákon manuální práci chválí. V práci ve Starém zákoně nejde o uznání, ale abychom našli vnitřní harmonii.⁸⁵ I v Novém zákoně je považována manuální práce za důležitou. Ježíš vykonával manuální práci tesaře, než se věnoval svému veřejnému působení. Ježíš hovoří o práci v mnoha podobenstvích s Božím královstvím. V novém zákoně se práce popisuje jako něco co je třeba chápat v duchovním smyslu. Skrze práci máme na sobě pracovat a cítit se spokojeně a šťastně.⁸⁶ Křesťanská tradice popisuje vztah k práci jako rozporný. Na jednu stranu je práce důsledkem dědičného hříchu, za který byl člověk potrestán. A na druhé straně popisuje práci jako povinnost v důsledcích hříchu a jako příležitost podílet se na božím stvoření světa.⁸⁷

Křesťanské pojetí práce lze dobře ilustrovat na třech dokumentech sociálního učení církve, které se tímto vztahem k práci nějakým způsobem zabývají: *Laborem exercens*, *Gaudium et spes* a *Laudato si*.

2.4.2 Dokumenty sociálního učení

Encykliky jsou jedny z nejdůležitějších písemných poselství papeže, nejvyššího představitele římskokatolické církve. Encykliky jsou určené příslušníkům církve případně stoupencům jiných náboženství a všem lidem dobré vůle. Encykliky se dotýkají nejen věroučných, světonázorových, etických a jiných otázek, ale i dalších

---

⁸⁴ Srov. MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*, s. 57-58.

⁸⁵ Srov. ASSLÄNDER, F.; GRÜN A. *Práce jako duchovní úkol*, s. 35-44.

⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 35-44.

⁸⁷ Srov. MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*, s. 57.

zrovna důležitých problémů ve sféře ekonomické, politické, právní a ovšem rovněž sociální.⁸⁸

2.4.3 **Laborem exercens**

První explicitní encyklikou k danému tématu, je encyklika Jana Pavla II. o lidské práci. Práce je pro člověka základní a stále aktuální složka lidského bytí. V dnešním světě práce prochází dobou automatizace, zvyšujících se nákladů za energii i suroviny. Práce je cosi starobylého jako sám člověk a jeho život na zemi, ale současně s dnešními změnami je nutné odhalit nové významy práce pro člověka. V minulosti se při řešení problému práce přikládal největší význam třídě či stavu, kdežto dnes se přenáší ke globálním problémům. Můžeme sledovat nejen třídní, ale i světový rozměr nerovnosti a nespravedlnosti, a v důsledku toho i světový rozměr na cestě ke spravedlnosti v současném světě.⁸⁹

Sociální učení církve má zdroj v Písmu svatém, církve se již od prvních staletí zabývala lidskými otázkami jako je např. problém práce. Dokument *Laborem exercens* pohlíží na lidskou práci jako na klíč k celé sociální otázce. Církev předpokládá, že práce je základem pozemské existence člověka. Usuzuje tak především ze zjeveného slova Božího, neboť člověk byl podle Bible stvořen jako obraz Boží. Bůh člověku říká, že se má rozmnožovat a podmaňovat si zemi. Sice zde není přímo zmínka o práci, ale nepřímou je zde příkaz k podmanění si země. Slova podmanit si zemi mohou mít široký dopad na všechny zdroje, které v sobě země ukrývá a které může člověk objevit a využít. Pokud si člověk skrze svou práci podmaňuje zemi, stává se tak součástí Stvořitelova plánu.⁹⁰ Skrze podmaňování země vysvětluje význam práce ve smyslu objektivním. Člověk vládne světu tím, že si ochočuje a chová zvířata, obdělává zemi a přetváří její plody. Díky tomu se stává zemědělství hlavní oblastí hospodaření. Průmysl poté bude vždy záležet na přírodních zdrojích nebo zemědělských produktech. V dnešní době je lidská ruční práce nahrazena přístroji. Může se zdát, že pracuje stroj a člověk ho jen obsluhuje. Tento rozvoj přinesl nové podněty k problému lidské práce. I přesto že je dnešní doba zmechanizována, zůstává člověk nadále vlastní subjektem práce. Souhrn nástrojů, které člověk používá při své práci, jsou nepochybně jeho spojenci. Pomáhají mu práci usnadnit, zrychlit a zdokonalit. Mohou nastat situace, kdy se ze spojence stane

⁸⁸ Srov. NEŠPOR, R. Z. *Sociologická encyklopedie* [online].

⁸⁹ Srov. *Laborem exercens*, 1, 2.

⁹⁰ Srov. *Laborem exercens*, 3, 4.

protivník, např. když stroj připraví několik pracovníků o jejich práci nebo v důsledku velkého okouzlení strojem se člověk stane jeho otrokem. Z tohoto důvodu vystává mnoho otázek ohledně lidské práce hlavně z pohledu subjektu tj. člověka.⁹¹

Při dalším zkoumání výroků bible, se podle Jana Pavla II. musíme soustředit na práci i v subjektivním smyslu. Božím obrazem je osoba neboli subjektivní tvor. Člověk je tudíž subjektem práce. Jako osoba pracuje a vykonává různé činnosti, to slouží k splnění osobního povolání, které je mu vlastní už jen tím že je člověkem. Práce je proces, kterým člověk potvrzuje svou vládu nad zemí. Tato subjektivní stránka podmiňuje samotnou mravní podstatu práce. Lidská práce má svou mravní hodnotu a tato pravda je základem křesťanské nauky o lidské práci. Základem k hodnocení práce není druh vykonávané práce, ale fakt, že ji koná osoba. Důstojnost práce je třeba hledat v její subjektivní stránce ne v té objektivní. Výrok „práce má sloužit člověku, a ne člověk práci“ nám ukazuje prvenství subjektivního významu práce.⁹² Pro uskutečnění sociální spravedlnosti jsou nutná nová hnutí solidarity pracujících a také solidarity s pracujícími. Taková solidarita je nutná vždy tam, kde společnost znehodnocuje subjekt práce, vykořisťuje pracující a vzniká zde bída a hlad. Církev se v této problematice také angažuje, protože pokládá za své poslání, aby byla opravdovou církví chudých.⁹³

Práce i přes svou námahu je podle J.P.II. pro člověka dobrem, které je podle sv. Tomáše *bonum arduum* neboli dobro obtížné. Je nejen dobrem užitečným nebo užitkovým, ale i dobrem důstojným a také dobrem, které důstojnost vyjadřuje a rozmnožuje. Práce je pro člověka dobro, dobro jeho lidství, práci nejen mění přírodu, ale přizpůsobuje si ji dle svého a jistým způsobem, se tak stává více člověkem. Nemůžeme opomenout význam ctnosti pracovitosti. Ctnost neboli mravní způsobilost, nazýváme to, čím se člověk stává dobrým jako člověk. Papež upozorňuje na to, že musíme být však stále na pozoru, aby práci, kterou je člověk zušlechťován, netratil na důstojnosti. Uvádí, že z historie víme, že práce se dá zneužít mnoha způsoby např. nucená práce v koncentračních táborech, nebo vykořisťování lidské práce.⁹⁴

Další hodnotou, ke které práce podle encykliky vede, je rodina. Práce je základním kamenem při utváření rodinného života, který je přirozeným právem a povoláním člověka. Jsou zde zúčastněny dvě stránky práce: jedna, která podmiňuje život a

---

⁹¹ Srov. Laborem exercens, 5.

⁹² Srov. Laborem exercens, 6.

⁹³ Srov. Laborem exercens, 8.

⁹⁴ Srov. Laborem exercens, 9.

udržování rodiny, a druhá, kterou se uskutečňují cíle rodiny, hlavně výchova. Rodina je jeden z nejdůležitějších zřetelů, z kterých musí vycházet společensko-mravní řád lidské práce. Třetí hodnotou, kterou sledujeme z hlediska subjektu práce je společenství, ke kterému člověk náleží. Společnost je vychovatelkou každého člověka. Každý z nás si osvojujeme kulturu a dějiny naší společnosti. Člověk spojuje svou lidskou totožnost s příslušností k národu a svou práci chápe jako rozmnožování obecného blaha. Tímto si uvědomuje, že práce slouží k rozmnožování výtěžků celého lidstva. Tyto hodnoty jsou stále důležité pro lidskou práci po její subjektivní stránce.⁹⁵

Problém práce vyvstal spolu s rozvojem průmyslu. Tehdy vznikl mezi bohatými a pracujícími konflikt, který začal z toho, že dělníci nabídli svou pracovní sílu k dispozici podnikatelům, kteří se řídili zásadou, co největší zisk za co nejmenší mzdu. Byli zde další nebezpečné prvky jako nedostatečná bezpečnost práce pro dělníka. Tento konflikt někteří nazvali jako společensko-hospodářský konflikt mezi stavy.⁹⁶ Církev chce ve svých dokumentech připomenout, že práce má vždy přednost před kapitálem. Práce je vždy prvořadou účinnou příčinou, kdežto kapitál je pouze příčinou nástrojovou. V každém vývojovém stupni práce ve světě se člověk setkává s prvotním darem, který mu poskytuje příroda. Všechny nástroje od primitivních až po výrazně technické jsou plodem práce. I pokud práce nevyžaduje nějaké vyšší vzdělání či osobní kvalifikaci, je člověk ve výrobním procesu účinným subjektem a souhrn nástrojů jakkoliv vyspělých je pouze náradí, podřízené lidské práci.⁹⁷

Práci můžeme považovat za povinnost či závazek současně musíme však brát práci jako zdroj práv pracujících. Práva musí být v souladu s lidskými právy. Z povinnosti práce a těchto práv, vyvstává především vztah mezi zaměstnavatelem přímým a nepřímým a samotným pracovníkem. Toto rozdělení je důležité hlavně kvůli organizaci práce a vytvoření spravedlivých nebo nespravedlivých vztahů v práci. Přímý zaměstnavatel je osoba nebo instituce, se kterou pracovník uzavře smlouvu o práci za určitých podmínek. A nepřímý zaměstnavatel je mnoho různých činitelů, kteří mají určitou pravomoc utvářet pracovní smlouvy a spravedlivé vztahy v oblasti lidské práce. Nepřímý zaměstnavatel určuje hledisko pracovního vztahu, v této souvislosti vystupuje jako přímý zaměstnavatel. Pojem nepřímého zaměstnavatele můžeme, vztáhnou na každé společenství a hlavně na stát. Stát má za povinnost vytvářet spravedlivou

---

⁹⁵ Srov. Laborem exercens, 10.

⁹⁶ Srov. Laborem exercens, 11.

⁹⁷ Srov. Laborem exercens, 12.

pracovní politiku. Struktura závislostí nepřímého zaměstnavatele je velmi rozvětvená a složitá. V úvahu se musí brát celek prvků rozhodujících o hospodářském životě. Vždy záleží na dané společnosti či státu. Mezi nepřímé zaměstnavatele můžeme zařadit třeba mezinárodní organizace např. mezinárodní organizace práce, nebo organizace pro výživu a zemědělství. V jednotlivých státech jsou to např. ministerstva a orgány veřejné moci.⁹⁸ Úkolem nepřímých zaměstnavatelů je čelit nezaměstnanosti. Hlavním měřítkem, které církve hlásá v duchu spravedlnosti je nové a neustále se zvyšující oceňování lidské práce. Velkým problémem je skutečnost, že na jedné straně země jsou ohromné přírodní zdroje nevyužity a na druhé straně jsou celé zástupy lidí zaměstnány proti své vůli jen částečně nebo vůbec. A mnoho lidí z tohoto důvodu hladoví.⁹⁹

Vztah mezi přímým zaměstnavatelem a pracovníkem se řeší na základě mzdy. Spravedlivá mzda je měřítkem spravedlnosti celého společensko-hospodářského zřízení, není to však jediné měřítko, ale je jedno z nejdůležitějších. Měřítko se dotýká hlavně rodiny, kde se pokládá za spravedlivou mzdu taková, která stačí k založení rodiny a zajištění její budoucnosti. Vedle mzdy jsou zde sociální příspěvky, které zabezpečují život a zdraví pracujících lidí a jejich rodin. Celý systém práce musí být uspořádán tak, aby byly respektovány potřeby osoby a způsob jejího života, se zřetelem na zdraví, věk a další. Na konec vyrůstá ještě potřeba práva spolčovacého čili právo na vytváření sdružení, které chrání zájmy zaměstnaných lidí.¹⁰⁰

V encyklice nacházíme též vyjádření postoje týkajícího se problematiky práce vzhledem k osobám se zdravotním postižením. Osoba se zdravotním postižením je plně lidský subjekt, který má svá práva jako ostatní lidé. Tyto osoby by měly mít usnadněný přístup k účasti na životě společnosti ve všech směrech. Pokud by se k práci a společnosti připouštěli pouze osoby plně schopné, dopouštěli bychom se diskriminace ze strany silných a zdravých vůči nemocným a slabým. Práce ve smyslu subjektivním, jak bylo popsáno dříve, je podřízena důstojnosti člověka, subjektu práce, nikoliv zisku. Při zaměstnávání postižených osob vyvstávají praktické, právní i hospodářské problémy, přesto je povinností společnosti spojit své myšlenky a prostředky aby bylo dosaženo cíle. Tím cílem je zpřístupnění práce osobám se zdravotním postižením. Každé společenství si musí vytvořit takovou strukturu k nalézání nebo vytváření pracovních příležitostí, které jsou pro postižené osoby přímo určeny nebo vybaveny. Jde

---

⁹⁸ Srov. Laborem exercens, 16-17.

⁹⁹ Srov. Laborem exercens, 18.

¹⁰⁰ Srov. Laborem exercens, 18-20.

sice o těžký úkol, ale přece jen je na místě žádat, aby byla práce chápána správně ve svém subjektivním smyslu a vedla k tomu, že by se osoba se zdravotním postižením necítila na okraji společnosti, ale stala by se plnoprávným užitečným subjektem práce.¹⁰¹

2.4.4 **Gaudium et spes**

Druhým křesťanským dokumentem je *Gaudium et spes*. Tato pastorální konstituce se snaží zkoumat svou současnost (tj. šedesátá léta 20. století), aby mohla přiměřeným způsobem odpovídat dalším generacím na věčné otázky jako jsou např. jaký je smysl přítomného a budoucího života a jaký je jejich vzájemný vztah. V konstituci se konstatuje, že dnes lidstvo žije v době samých změn, které vyvolala lidská vynalézavost. Toto období sebou přináší mnoho nesnází. Lidstvo nikdy nemělo takové bohatství, možnosti a hospodářskou moc a přesto značná část lidí trpí hladem a nevzdělaností.¹⁰² Životní podmínky člověka se z hlediska společenského a kulturního změnily. Tato modernita, přinesla velký rozmach, v přírodních, humanitních i společenských vědách.¹⁰³ Rychlá přeměna světa, která jde neustále kupředu, vyvolává leckdy rozpory a tím narušuje rovnováhu. Například u jednotlivce, který není s to zvládat celé množství získaných poznatků dnešní doby a řádně je syntetizovat. Vznikají velké rozpory mezi rasami, mezi národy bohatými a národy slabšími a další. Odtud pochází veškeré nepřátelství, za které si člověk může sám a je tudíž příčinou i obětí dnešní doby.¹⁰⁴

Pastorální konstituce překládá rovnost všech lidí, kteří jsou obdařeni rozumem a byli stvořeni k obrazu božímu. To je důvodem proč stále více uznávat základní rovnost všech. Samozřejmě, že ne všichni lidé jsou si rovni z hlediska tělesné zdatnosti, rozumových nebo mravních schopností. Je důležité překonávat a odstraňovat jakýkoliv druh sociální i kulturní diskriminace v základních právech člověka z důvodů pohlaví, rasy, barvy, společenského postavení, jazyka nebo náboženství. Je smutné, že i přes dnešní dobu pokroku nejsou všude tato práva člověka zachována. Velké hospodářské a sociální nerovnosti mezi jednotlivci či národy způsobují pohoršení a odporují sociální

---

¹⁰¹ Srov. *Laborem exercens*, 22.

¹⁰² Srov. *Gaudium et spes*, 4.

¹⁰³ Srov. *Gaudium et spes*, 54.

¹⁰⁴ Srov. *Gaudium et spes*, 8.

spravedlnosti, slušnosti a důstojnosti lidské osobnosti.¹⁰⁵ Jedním z nejdůležitějších prostředků jakékoliv společnosti dnešní doby je výchova mládeže, která má být zaměřena tak, aby vyrůstali muži a ženy nejen rozumově vzdělaní, ale i velkého srdce, protože takové osoby naše doba velmi potřebuje.¹⁰⁶ Konstituce se dotýká mnoha problémů dnešní doby, ale jelikož je má diplomová práce zaměřena na téma lidské práce, zabývám se zejména částmi k tomuto tématu příslušnými.

Člověk odjakživa rozvíjel svůj život prací a dnes rozvíjí práci hlavně skrze vědu a techniku, čímž rozšířil svou nadvládu nad přírodou. Pro věřící to znamená, že jakákoliv individuální či kolektivní činnost, která zlepšuje jejich životní podmínky je ve shodě s Božím záměrem. Bůh dal příkaz člověku podmanit si zemi a spravovat ji spravedlivě a svatě. Toto se týká i každodenních prací. Lidé, kteří vydělávají na živobytí sobě a své rodině, mohou být právem přesvědčení, že vykonávají službu společnosti a tudíž pokračují ve Stvořitelově díle. Jakmile však roste moc lidí, tím více se rozšiřuje odpovědnost jak jednotlivců, tak společnosti. Z toho vyplývá, že křesťanství neodvrací lid od budování ani zanedbávání druhých, spíš je zavazuje ještě přísněji k odpovědnosti za tyto činy.¹⁰⁷

Když člověk pracuje, nemění jen sám sebe, ale i společnost a svět. Člověk se prací mnohému naučí, rozvíjí se a vychází ze sebe i nad sebe. Takový růst lidské osobnosti je mnohdy důležitější nežli nějaké nashromážděné bohatství. Člověk má větší hodnotu pro to co je, a ne pro to co vlastní. V dnešní době mají lidé obavu ze spojení mezi lidskou činností a náboženstvím z důvodu ohrožení lidské autonomie. Pokud se podíváme na autonomii jako na skutečnost, že stvořené věci a společenské útvary si tvoří vlastní zákony a hodnoty, které člověk postupně uznává, poté je autonomie oprávněný požadavek. Pokud se tedy provádí metodické bádání ve vědních oborech skutečně vědecky a podle mravních zásad, nebude nikdy v rozporu s vírou.¹⁰⁸ Písmo svaté učí lidstvo, že lidský pokrok může být velkým dobrem pro člověka, ale nese s sebou velké pokušení, které vede k porušení řádu hodnot, dobré se mísí se zlým, jednotlivci i skupiny dbají jen o vlastní zájmy. Svět v době vzniku konstituce již není, dle papeže

---

¹⁰⁵ Srov. Gaudium et spes, 29.

¹⁰⁶ Srov. Gaudium et spes, 31.

¹⁰⁷ Srov. Gaudium et spes, 33, 34.

¹⁰⁸ Srov. Gaudium et spes, 35, 36.

Pavla VI., místem opravdového bratrství a vzrůstající moc člověka ohrožuje, že zničí lidstvo samo.¹⁰⁹

Lidská práce, která se vynakládá na výrobu a směnu zboží, převyšuje ostatní složky, protože to jsou jen prostředky. Práce, kterou osoba podniká samostatně nebo v pracovním poměru, vychází přímo od osoby a ta jako by vtiskovala věcem své znamení a podrobovala je své vůli. Díky práci živí osoba nejen sebe a rodinné příslušníky, ale navazuje spojení se svými bratry, a zároveň se účastní na společném díle zdokonalení Božího stvoření. I Ježíš v Nazaretě pracoval vlastníma rukama a tím dal práci velkou důstojnost. Každý člověk má povinnost poctivě pracovat a mít právo na práci. A společnost má povinnost pomáhat občanům dle okolností, aby měli příležitost k dostatečné práci. Hlavně práce má být odměňována tak, aby jednotlivci i jeho rodině zajistila slušný život po stránce hmotné, společenské, kulturní a duchovní. Samozřejmě se musí přihlížet k úkolům a výkonnosti jednotlivých pracovníků stejně jako ke stavu podniku a obecnému blahu. I v dnešní době se stává, že lidé se jakoby stávají otroky vlastní práce. Výrobní proces by se tedy měl přizpůsobit potřebám člověka a jeho způsobu života.¹¹⁰ Pokud v rámci zaměstnávání vzniknou hospodářsko-sociální spory, měli bychom se zaměřit na jejich pokojné vyřešení. Nejprve by se mělo přistoupit k upřímnému vyjednávání mezi stranami. Ačkoli i v dnešní době může být stávka nutným, ale až krajním prostředkem pracujících k obraně vlastních práv.¹¹¹

K vybudování míru je podle konstituce zapotřebí, aby se zjistili mezi lidmi příčiny neshody, které podněcují války. Těmito příčinami jsou to převážně nespravedlnosti. Hodně jich pochází z hospodářských nerovností nebo ze zanedbávání nutné pomoci. Další mohou vznikat z panovačnosti, opovrhování, závisti, nedůvěry, pýchy a jiných sobeckých vášní. Člověk nemůže snášet tolik nespravedlnosti, z čehož plyne, že i když nezuří válka, je svět neustále zmítán násilnostmi a boji mezi národy. Pro předejití těchto negativních pocitů a bojů je nutné, aby se zlepšovala spolupráce a koordinace mezinárodních institucí a podněcovalo vytváření orgánů pracujících pro mír.¹¹²

---

¹⁰⁹ Srov. Gaudium et spes, 37.

¹¹⁰ Srov. Gaudium et spes, 67.

¹¹¹ Srov. Gaudium et spes, 68.

¹¹² Srov. Gaudium et spes, 83.

2.4.5 **Laudato si'**

Jako poslední uvádím encykliku papeže Františka, *Laudato si'*. Tato encyklika, předkládá několik problémů ohledně lidského života ve spojení se zhoršením životního prostředí. Hodnotu práce popisuje papež František v kapitole nezbytnost obrany práce. Zmiňuje zde biblický příběh stvoření, kdy Bůh usadil člověka do zahrady nejenom, aby pečoval (chránil) o to, co existuje, ale také aby pracoval (obdělával) a pěstoval rostliny. Takto se zachová stvoření navždy.¹¹³

Papež František přemýšlí o adekvátních vztazích člověka ke světu, kdy je potřeba správného pojetí práce. Z toho plyne otázka o smyslu a účelu lidského bytí. Nejde pouze o manuální práci či zemědělství, nýbrž o jakoukoliv aktivitu, která transformuje existující. Jakákoliv práce předpokládá určitý vztah, který člověk má nebo může navázat s okolím. V encyklice poukazuje papež František také na mnišské tradice, které se značily určitým útekem od světa, chtěly se vzdálit městskému úpadku. Mniši tudíž vyhledali poušť, ve kterou věřili jako v nejvhodnější místo k hledání Božské přítomnosti. Sv. Benedikt přesvědčil mnichy k životu v komunitě, a aby spojovali modlitbu, studium a manuální práci. Tento postoj k práci s duchovním smyslem byl v té době revoluční. Učilo se hledat zrání a posvěcení ve spojení sklizně a práce. Tímto způsobem se učili péči o životní prostředí a úctě k němu, což nás opět vrací ke vztahu ke světu.¹¹⁴

Pokud člověk ale ztratí schopnost rozjímání a úcty, vzniká situace, která vede k porušení smyslu práce. V těchto chvílích nám Sv. František připomíná, že člověk je schopen polepšit se, usilovat o mravní pokrok a dál rozvíjet svého ducha. Práce by měla být prostředím, kde se člověk může osobnostně rozvíjet a kde se prolínají jeho mnohé životní dimenze. Jelikož jsme od svého stvoření povoláni k práci, neměli bychom již více nahrazovat lidskou práci technologiemi. Tím bychom škodili sami sobě. Práce je součástí smyslu života, lidského rozvoje, cestou zrání a osobní realizace. Proto by peněžitá pomoc chudým měla být vždycky jen provizorní prostředek k řešení nastalých situací. Práci je totiž umožněn důstojný život.¹¹⁵

Technologický pokrok snižoval výrobní náklady skrze snižování počtu pracovních míst a jejich nahrazení stroji. Tímto jdeme opět proti sobě samým. Snižování počtu

---

¹¹³ Srov. *Laudato si'*, 124.

¹¹⁴ Srov. *Laudato si'*, 124-127.

¹¹⁵ Srov. *Laudato si'*, 127-129.

pracovních míst má negativní dopad i na ekonomiku a to hlavně na sociální kapitál. Je tím totiž narušena síť důvěry, spoléhání na druhé a dodržování pravidel. Abychom mohli nadále prosazovat zaměstnání je potřeba prosazovat takovou ekonomiku, která bude podporovat rozmanitost výroby a podnikatelskou kreativitu. Zemědělci např. když chtějí rozvinout jiné formy výroby, vychází naprázdno z důvodu obtížného přístupu na regionální a globální trh anebo že dopravní infrastruktura podporuje jen velké podniky. Pro existenci svobodné ekonomie, z které by všichni profitovali, by se museli určit omezení těm, kdo disponují velkými zdroji a finanční mocí.¹¹⁶

V encyklice, autor zmiňuje, že často chybí povědomí o problémech, kterými jsou postíženy hlavně vyloučené osoby. Tyto osoby tvoří většinu planety. Jsou sice zmiňovány v politických a mezinárodních debatách, ale přesto se nám může zdát, že jejich problémy jsou spíše jen jakýsi příspěvek a pokud dojde k jejich realizaci, zůstávají opakovaně na posledním místě. Stává se tak, protože lidé, kteří mají moc změnit jejich problémy, jsou od těchto skupin často odloučeni v izolovaných městských zónách. Jejich myšlení vychází z pohodlí jejich života, které je často nedostupné pro většinu populace. Dnes nemůžeme neuznat, že ekologický přístup se stále více stává přístupem sociálním, který musí integrovat spravedlnost v diskuzích o životním prostředí.¹¹⁷

---

¹¹⁶ Srov. Laudato si', 128-129.

¹¹⁷ Srov. Laudato si', 49.

3. Proměna přístupu ke zdravotně postiženým osobám – historické hledisko

Zdravotní postižení provází lidstvo od počátku časů. Existovalo, existuje a s velkou pravděpodobností bude nadále existovat. Avšak z toho plyne nelehký vztah společnosti mezi majoritou silnějších, zdravých a nepostižených ke slabší minoritě, nemocných a postižených. Postižené osoby byly vždy součástí společnosti, ať už z ní byly jakkoliv vytlačovány.¹¹⁸ Viděli jsme, že status práce byl v dějinách určován těmi zdravými, silnějšími. V následující kapitole popíšeme existenci a postavení zdravotně postižených v období starého Řecka a Říma, protože kultura těchto říší ovlivnila vývoj evropské civilizace. Dále v této kapitole uvádím jednotlivá období raného novověku a přibližuji osud zdravotně postižených na několika příkladech. Poté volně navazuji na modernu až po současné pojetí zdravotního postižení v naší společnosti.¹¹⁹

3.1 Etapa do raného novověku

První zmínky o postižených osobách můžeme najít již v příbězích naší mytologie nebo z pozůstatků kostí, které se v průběhu let našly. Ve starověkých civilizacích utvářela tvrdost fyzického světa jak veřejný, tak soukromý pohled na osoby se zdravotním postižením. Osoby, které v té době nemohly přispět k přežití skupiny, nebyly považovány za přínos a byly eliminovány. Za těchto okolností umíralo mnoho osob se zdravotním postižením v brzkém dětství. Ti, kteří onemocněli nebo se zranili později, se měli o něco lépe. Ze starověkého písemného artefaktu, bylo zjištěno, že již v této době byly učiněny pokusy o léčení nebo zmírnění účinků nemoci zdravotního postižení.¹²⁰ Avšak počáteční fáze, kdy jsou postižení lidé likvidováni, nacházíme ve starověkém Řecku. V této době neměl otec právo rozhodnout, co se stane s jeho dítětem, ale musel ho nejdříve předložit v lesché (společenský dům), kde rada starších rozhodla o osudu dítěte. Pokud bylo dítě zdravé a silné, povolili starší, aby jej otec vychovával dál. Jestliže dítě bylo slabé a nemocné, musel otec odložit dítě na místo Apothetai, což byla

---

¹¹⁸ Srov. TITZL, B. *Postižený člověk ve společnosti: hledání počátků*, s. 7.

¹¹⁹ Srov. tamtéž, s. 86.

¹²⁰ Srov. BIGGE, J. L.; BEST S. J.; HELLER K. W. *Teaching individuals with physical, health, or multiple disabilities*. s. 4. (vlastní překlad)

propast, kde otec ukončil život dítěte. Tato doba žádala jen zdravé občany, právě Spartány.¹²¹

Starověký Řím se od starověkého Řecka tolik nelišil. V této době byl vytvořen zákon dvanácti desek, ze kterých je jasné, že zrůdy byly špatné a jejich usmrcení bylo považováno za správné. Právo přijmout dítě do rodiny měl pouze otec. Ovšem pokud se mu dítě nezdálo zdravé, mohlo být utraceno. Novorozenci byli často pokládáni na podstavce soch na náměstí, aby byli roztrháni psy.¹²² Situace slepců, byla poněkud lepší, neboť existují zmínky, že se živilo jako věštců nebo pěvců.¹²³

Lze poukázat na několik příkladů postižených osob z historie, které se živilo samy. Příklady životních příběhů osob s fyzickým postižením se týkají hlavně osob se smyslovou vadou. U Plinia Staršího se můžeme například dočíst, že se jistý němý chlapec vyučil malířství. Dalším příkladem může být Démostenés, slavný antický řečník, který vystupoval proti makedonskému nebezpečí. Tento muž trpěl celý život celkovou tělesnou slabostí a slabostí v hlasu, kterou však tréninkem ovládl. Zajímavým příkladem osoby s postižením hybnosti byl vládce Sparty. Spartský král Agésiláos kulhal na jednu nohu, ale ostatní lidé si nevšimli jeho postižení, nýbrž jeho ctižádosti v bojích.¹²⁴

Ale například v Aténách na tom byli rodiny s postiženým dítětem lépe, protože obdrželi státní příspěvek ve výši špatně placeného dělníka. Jako příklad z této doby můžeme uvést nevidomého Didymose z Alexandrie, který učil na vysoké škole v Alexandrii.¹²⁵ V Římě se zmrzačovaly ze zjištěných důvodů hlavně osoby vrozeně postižené, aby vzbuzovali ještě větší soucit a vydělaly tak svým pánům díky žebrání více peněz.¹²⁶

Zcela jiná situace byla ve Starém Egyptě, kde bylo zakázáno usmrcování neuživých novorozeňat. Dále se uvádí, že bylo některým slepcům dovoleno pracovat. Od roku 970 mohli slepci dokonce studovat na univerzitě Al-Ashár. Podobně tomu bylo u Židů, kde bylo též zakázáno usmrcování novorozeňat. U Židů bylo slepcům povoleno pracovat, ale měli zakázáno vykonávat kněžskou činnost. Slavné jméno, které se dochovalo z té doby, je jméno rabiho Josefa, který byl údajně znalcem zákonů. U

¹²¹ Srov. TITZL, B. *Postižený člověk ve společnosti: hledání počátků*, s. 72-73.

¹²² Srov. tamtéž, s. 76-80.

¹²³ Srov. SMÝKA, J. *Pohled do dějin slepeckých spolků*. [online].

¹²⁴ Srov. tamtéž, [online].

¹²⁵ Srov. tamtéž, [online].

¹²⁶ Srov. TITZL, B. *Postižený člověk ve společnosti: hledání počátků*, s. 88-91.

křesťanů se setkáváme s ochranou slepců. Modlitby slepců byly považovány za nejvzácnější a neúčinnější. Lidé věřili, že hlas slepce vyslyší Bůh nejlépe.¹²⁷

V návaznosti na předcházející odstavce lze říci, že ve starověku byly pro osoby se zdravotním postižením typické spíše negativní konce, což popisuje i Boris Titzl. Toto tvrzení chtěl však Tibor Vojtko podrobněji prověřit. Podle něj jsou nejspolehlivějším vodítkem patologické nálezy. Z těchto důkazů je jisté, že přežívali zdravotně postižení lidé i v této době. Altruismus tedy byl častější, než jsme si mohli kdy myslet, protože bez pomoci by se zdravotně postižení nedožili tak vysokého věku. Např. v předkřesťanském období byl častý výskyt onemocnění, který z pacientů dělal invalidy. Bylo zjištěno, že se společnost těchto lidí nezbavovala, a na úkor existence ostatních o ně bylo pečováno. Nemůžeme tedy plně říci, že se v této době všech zdravotně postižených zbavovalo, existovaly výjimky a hlavně už se zde více projevoval soucit vůči těmto osobám.¹²⁸

Středověk (5. – 14. stol.) bývá z pohledu vývoje vztahů společnosti k osobám s postižením „dobou temna“. Avšak tato doba je v tomto vztahu přelomová. Během středověku se vyvinula autorita náboženství, která dala za vznik konceptu humanitární péče. Lidé se zdravotním postižením byli vnímáni jako děti Boží a měli být chráněni církví. Zdravotní postižení, bylo však vnímáno jako posednutí zlými duchy nebo byli tito lidé vnímáni jako potomci nadpřirozených bytostí. Zatímco vývojově postižené dítě Boha bylo uctíváno nebo alespoň tolerováno, jedinec, který byl ovlivněn zlým duchem, si dle tehdejší společnosti tuto cestu dobrovolně vybral. Koncept vnějších a vnitřních faktorů z této doby má za důsledek definování základů pro zdravotně postižené osoby z hlediska lékařského i sociokulturního.¹²⁹

S nástupem křesťanské éry se rozvíjí myšlenky jako: „miluj bližního svého jako sebe sama“, které umožnily, aby se i zdravotně postižené osoby staly předmětem zájmu církve. Církev tyto lidi považovala za nevzdělatelné, ale je zřejmé, že zde byly položeny základy pozdější institucionální sociální péče a vzdělání.¹³⁰ Ve středověku existovalo i několik bratrstev slepců, kteří si ustanovili svépomocnou péči, která se projevovala

---

¹²⁷ Srov. SMÝKA, J. *Pohled do dějin slepeckých spolků.*, [online].

¹²⁸ Srov. VOJTKO, T. *Postižený člověk v dějinách: vybrané přednášky k dějinám speciálně pedagogické teorie a praxe*, s. 7-8.

¹²⁹ Srov. BIGGE, J. L.; BEST S. J.; HELLER K. W. *Teaching individuals with physical, health, or multiple disabilities*, s. 4-5. (vlastní překlad)

¹³⁰ Srov. KRHUTOVÁ, L. *Úvod do disability studies*, s. 40.

navenek žebrotou. Někdy se spolčovali slepí podomní obchodníci a muzikanti a putovali od vesnice k vesnici apod.¹³¹

V 8. až 9. století byly vytvořeny charitativní a zdravotnické zařízení u benediktinských klášterů a katedrál. Nebyla zde přímo specializovaná péče o zdravotně postižené, ale byla zde poskytována obecná péče o potřebné. Za zmínění stojí benediktyňka sv. Hildegarda z Bingenu a tělesně postižený Heřman Contractus známý vynálezce i autor slavné melodie Salve Regina.¹³² Ve dvanáctém století působily na územích Čech i Moravy řady ústavů pro hluché, slepé, slabomyslné i ústavy jen výchovného typu. Tyto ústavy již neposkytovaly jen azyl, ale také poskytovaly pro své chovance vzdělání, zdravotnickou péči a jisté sociální zázemí. Avšak v této době stále chybělo zařízení pro děti zmrzačené.¹³³

S příchodem vrcholného středověku se objevuje postava sv. Františka z Assisi. Předkládá nový fenomén pomoci potřebným skrze úctu k trpícímu Kristu na kříži. Díky tomu vzniká mnoho nových zařízení s řeholními sliby. Ve 14. století vzniká řád alžbětinek, který se věnuje pečovatelské a zdravotnické službě. Špitálními službám se věnují též rytířské řády. V rozmezí 15. – 16. století zakládá Jan z Boha řád milosrdných bratří, jejichž nemocnice se rozšířily po celé Evropě. O pečovatelskou službu se v té době staraly sestry vodilky a Dcery Božské Lásky nazývané vincentky.¹³⁴

V období humanismu a renesance se začínají objevovat první snahy o cílené vzdělání osob se zdravotním postižením. Za tzv. „otce“ vzdělání osob se zdravotním postižením se považuje J. A. Komenský, který ve své knize Všenáprava vyslovil požadavek na vzdělání pro všechny. Začaly vznikat první soukromé vzdělávací ústavy, kde se učily hlavně postižené děti z feudálních rodin. Humanitní snahy o vzdělání všeobecné postupně přecházely na odborné vzdělání, které mělo postižené osoby připravit na povolání.¹³⁵

Od konce 16. století až po současnost dochází v západní Evropě k rozvoji lékařského vyšetřování a objevů v rámci léčby zdravotního postižení. Též sociální reformy vyplývající z politických událostí ovlivňují reakce společnosti na osoby se

---

¹³¹ Srov. SMÝKAL, J. Pohled do dějin slepeckých spolků. [online].

¹³² Srov. VOJTKO, T. *Postižený člověk v dějinách: vybrané příspěvky z konferencí Postižený člověk v proměnách času I a II*, s. 11.

¹³³ Srov. KRHUTOVÁ, L. *Občané se zdravotním postižením a veřejná správa*, s. 34-35.

¹³⁴ Srov. VOJTKO, T. *Postižený člověk v dějinách: vybrané příspěvky z konferencí Postižený člověk v proměnách času I a II*, s. 12.

¹³⁵ Srov. KRHUTOVÁ, L. *Úvod do disability studies*, s. 41.

zdravotním postižením. Příkladem může být Francouzská revoluce, která vyústila v sociální a vzdělávací reformu. S revolucí přišlo zřízení velkých obytných institucí, které poskytovaly pro zdravotně postižené vzdělání a ochranu. Původní vizí mělo být, že ústavní instituce se specializovanou přípravou vyléčí osoby z jejich postižení. Tato vize však nebyla splněna a instituce se staly místem, které poskytovalo nežádoucím ochranu.¹³⁶

Až do 17. století nebylo vlastně jasné, co mohou slepci dělat, jací jsou a zdali jsou vůbec vzdělatelní a mohou se zaučit k výkonu některých prací. V této době se objevují první osvícenci, kteří je chtějí zaměstnat nejen pouhou žebrotou nebo jako profesionální modliče. I slepci sami pociťují užší vztahy s majoritní společností. Jakmile měli slepci možnost přispět na svou obživu manuální nebo jakoukoliv jinou prací, začala společnost pomalu chápat, že propast mezi nimi není zase tak veliká. Příprava slepců na práci se prováděla ve výchovně vzdělávacích ústavech.¹³⁷

V 19. století přichází nový rozvoj v péči o nemocné a postižené. Povolil se vznik nových klášterů na bázi třetího řádu př. sv. Františka. Vytváří se tak milionová armáda, která zakládá pečovatelská i zdravotnická zařízení v Evropě, Severní Americe a v misijních územích. V protestantských zemích dochází k založení obdobných zařízení, kde pracují diakonky. Toto hnutí ovládne celé 19. i 20. století. V České republice se toto hnutí přerušilo komunistickým hnutím. Modelovým příkladem 20. století mohla být Matka Tereza z Kalkaty, která svým postojem vrátila přístup sv. Františka z Assisi k dnešnímu člověku.¹³⁸

3.2 Vývoj přes modernu do 20. století

Představme si, jak se chovala společnost k postiženým osobám například v roce 1822. V této době bylo naprosto legální nechat své nechtěné, nemocné či postižené dítě v nalezincích. V nalezincích však v tom čase byla 78% úmrtnost. Pokud matka odložila své dítě do nalezince, rovnalo se toto jednání téměř zabití.¹³⁹

V České republice se zasloužila o zavedení jediné střední školy pro zrakově postižené u nás osobnost Aloise Klara, kterému se říkalo otec nevidomých. Klar se stal

¹³⁶ Srov. BIGGE, J. L.; BEST S. J.; HELLER K. W. *Teaching individuals with physical, health, or multiple disabilities*, s. 5. (vlastní překlad)

¹³⁷ Srov. SMÝKAL, J. *Pohled do dějin slepeckých spolků*. [online].

¹³⁸ Srov. VOJTKO, T. *Postižený člověk v dějinách: vybrané příspěvky z konferencí Postižený člověk v proměnách času I a II*, s. 12.

¹³⁹ Srov. tamtéž, s. 9.

spoluzakladatelem a také učitelem v Soukromém ústavu pro slepé děti a na oči choré do dvaceti let. Roku 1807 založil na Pražských Hradčanech první výchovné vzdělávací zařízení pro zrakově postižené v celé habsburské říši. Klar se po nějaké době stává i ředitelem ústavu, ale později odchází, jelikož zjišťuje, že nastolená výchova nepomáhá klientům k osamotnění. Klar se tedy rozhoduje založit vlastní zařízení Ústav pro zaopatřování a zaměstnání dospělých slepců, později tzv. Klarův ústav. Výuka v tomto ústavu je více zaměřena na rukodělnou výrobu. V Klarově díle pokračuje i po jeho smrti celá rodina. Oba uvedené ústavy fungují dodnes. Škola Jaroslava Ježka poskytuje všestrannou péči dětem a mládeži s postižením zraku a Střední škola Aloise Klara v pražské Krči je jediná střední škola pro nevidomé v České republice.¹⁴⁰

V péči o postižené dominovala do 20. století charita a soukromá humanita. Od roku 1862 se kompetence péče o postižené pomalu přesouvala ze soukromé sféry do sféry veřejnoprávní. Toho roku byla péče o postižené osoby dána zákonem do působnosti obcí. V případě postižených dětí, byla veřejná péče poskytována ve třiceti obecních ústavech, které si s počtem dětí nevěděly rady. Proto péče často vypadala tak, že děti byly poslány od domu k domu hospodářů, aby se o ně jednotliví hospodáři postarali. Velký problém také působila podmínka desetiletého pobytu v obci, aby nabyt postižený domovského práva. Obce tudíž často osobám, které byly na obtíž veřejné dobročinnosti, zakazovala se zdržovat v obci. Proto se z postižených často stávali žebráci a tuláci. Pro zajímavost bych chtěla dodat, že vznik ústavů pro postižené byl často právě ze sirotčích fondů. Z výše řečeného můžeme vidět, že se péče o postižené o tolik nezměnila, jak to popisovalo Sovákovo schéma.¹⁴¹

Tibor Vojtko, vidí jako nejobjektivnější hledisko popisu vztahu společnosti k postiženým popis na bázi institucionálního vývoje. Stadia rozdělil na první předinstitucionální a druhé institucionální. Časovým předělem těchto stádií je v českých zemích 13. století. Instituce v této době ještě nejsou rozděleny podle cílových skupin a mají azylový charakter. Kolem roku 1786 se u nás začínají instituce rozdělovat podle cílových skupin. První z takto zaměřených institucí byl pražský ústav pro hluchoněmé.

---

¹⁴⁰ Srov. KALENDOVÁ, H. *Otec nevidomých: Muž, který žil, aby pomáhal potřebným* [online].

¹⁴¹ Srov. VOJTKO, T. *Postižený člověk v dějinách: vybrané přednášky k dějinám speciálně pedagogické teorie a praxe*, s. 10.

Nutno říci, že ani v mezidobí 1948-1989 kapacita zařízení nezajišťovala dostatek míst pro všechny žadatele.¹⁴²

Na tomto místě je potřeba se krátce zmínit o českém eugenickém konceptu. Tento koncept je charakterizován jako péče o zdraví člověka i lidstva.¹⁴³ „*Eugenika vlastně by byla nauka, jak působit, aby se rodili ušlechtilejší lidé, aby se lidstvo přirozenou cestou zušlechťovalo, a zušlechtěné, ušlechtilé generace (pokolení) udržovaly.*“¹⁴⁴ Preventivním nástrojem eugeniky byla sterilizace. Sterilizace se měla provádět lidem, kteří představovali největší zlo, což byli slabomyslní a chorobomyslní, protože plodí stejné potomstvo. Odpůrci sterilizace zmiňovali, že sterilizace je příliš velký zásah do sebeurčení člověka. Zastánci se zastávali sterilizace z pohledu politického, tudíž jestliže demokracie má povinnost ochrany a svobody má též právo o indikaci nucené sterilizace. Pro postižené mělo toto hnutí jediné pozitivum a to, že se zlepšila péče o ně.¹⁴⁵ Ve vztahu k lidem se zdravotním postižením, jsou v dnešní době etické otázky stále aktuálnější. Tyto otázky se týkají genového inženýrství, tzv. eugenické indikace umělého potratu až po diskutované otázky práva na život s postižením. Eugenická indikace umělého potratu se dá očekávat u dítěte s těžkým dědičným onemocněním. Protože z etického hlediska jsou rodiče za určitých okolností zavázáni předcházet početí takového potomstva. Tělesné a duševní postižení by se nemělo absolutizovat tak, jako by jeho život ztratil hodnotu. Dítě s postižením může díky vhodné péči a výchově najít v životě hodně radosti a smyslu. Je otázkou zda lze ospravedlnit potrat již v případě pravděpodobného poškození plodu.¹⁴⁶

Jednotlivá období vztahu společnosti k zdravotně postiženým bychom mohli rozdělit na dva směry, jedním je segregace a druhým integrace. První etapou v České republice jsou léta 1990-1993, v tomto období se událo několik změn hlavně v přístupu k zdravotně postiženým. Vzniklo několik stovek nestátních sdružení na občanském principu a dále se budovaly desítky až stovky nových zařízení pro podporu zdravotně postižených. Vznikl vládní výbor pro zdravotně postižené a byl přijat první Národní

---

¹⁴² Srov. VOJTKO, T. *Postižený člověk v dějinách: vybrané přednášky k dějinám speciálně pedagogické teorie a praxe*, s. 10-11.

¹⁴³ Srov. tamtéž s. 23 -24.

¹⁴⁴ VOJTKO, T. *Postižený člověk v dějinách: vybrané přednášky k dějinám speciálně pedagogické teorie a praxe*, s. 24.

¹⁴⁵ Srov. tamtéž, s. 23-28.

¹⁴⁶ Srov. KRHUTOVÁ, L. *Občané se zdravotním postižením a veřejná správa*, s. 94-95.

plán pomoci. V této době byla i vysoká vstřícnost pomoc vyřešit požadavky a potřeby zdravotně postižených.¹⁴⁷

V devadesátých letech (1993-1998/1999) dochází ke konsolidaci organizací zdravotně postižených a k profesionalizaci státní správy v této oblasti. Dále dochází k rozvoji neziskového sektoru a vznikají nové metody práce se zdravotně postiženými. Ke konci etapy je připraven Národní plán pro vyrovnávání příležitostí. A jsou přijímány a novelizovány základní právní normy, které se týkají vztahu ke zdravotně postiženým.¹⁴⁸

Problematika ochrany zdravotně postižených osob spadá pod Organizaci spojených národů, která vznikla po druhé světové válce. Cílem této organizace je zachování světového míru a bezpečnosti a zajištění mezinárodní spolupráce. Výsledkem této činnosti organizace je mnoho úmluv a jiných dokumentů, které upravují oblasti lidských práv.¹⁴⁹ Problémy o právech mentálně postižených a osob se zdravotním postižením se Organizace spojených národů začala zajímat až v 70. letech 20. století. Vznikly dvě deklarace. Druhá z nich, Deklarace o právech osob se zdravotním postižením, se zabývá právem na vzdělání a odbornou přípravou. V sedmém bodě deklarace se píše o právu osob se zdravotním postižením, vzhledem k jejich schopnostem zabezpečit si a udržet si práci nebo vykonávat jiné produktivní a výdělečné povolání a vstoupit do odborů. V dalším bodě této deklarace je zdůrazněno, aby se vzaly v úvahu jejich specifické potřeby ve všech stupních ekonomického a sociálního plánování.¹⁵⁰

Rok 1981 byl prohlášen organizací spojených národů za rok zdravotně postižených osob. V rámci toho byla vyhlášena dekáda pro tyto specifické osoby od 1983 až 1992 a byl vytvořen program pro zlepšení jejich životních podmínek. Hlavně ve vyrovnání příležitostí pro všechny. Posledním dokumentem, který zmíním, je Vídeňská deklarace z roku 1993. Mezi 22 standardních pravidel této deklarace, která nemají právní závislost a souvisí s osobami se zdravotním postižením, patří 7. pravidlo, které souvisí se zaměstnáváním těchto osob.¹⁵¹

---

¹⁴⁷ Srov. VOJTKO, T. Postižený člověk v dějinách: vybrané přednášky k dějinám speciálně pedagogické teorie a praxe, s. 35.

¹⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 35-36.

¹⁴⁹ Srov. KOMENDOVÁ, J. *Pracovní podmínky osob se zdravotním postižením*, s. 17-18.

¹⁵⁰ Srov. tamtéž, s. 26-27.

¹⁵¹ Srov. tamtéž, s. 26-27.

3.3 Stávající model v ČR

Posledních patnáct let v České republice je charakterizováno úsilím řešit postupně jednotlivé dílčí oblasti života zdravotně postižených. Hlavní snahou je zlepšení podmínek jejich života. Koncem 90. let až do současnosti narůstá množství otázek ze strany základních partnerů a ze strany představitelů zdravotně postižených. V této době převládá přístup nápravy systémů, které se nařídili v předešlých letech z důvodu často chybějících analýz a vyhodnocených dopadů rozhodnutí. V této době často chybí vůle tyto otázky řešit, kvůli čemuž dochází k přehlížení základních životních potřeb zdravotně postižených. Ale nakonec vzniká jednotná reprezentace osob se zdravotním postižením nazvaná Národní rada zdravotně postižených v ČR.¹⁵²

Současný model upravující přístup státu a orgánů veřejné správy k osobám se zdravotním postižením se nazývá Národní plány. Národní plány zachycují nejdůležitější úkoly a opatření pro jednotlivé oblasti státní správy. Od 90 let po současnost byly přijaty tyto Národní plány: Národní plán pomoci zdravotně postiženým občanům. Plán byl schválen 29. června 1992. Dalším plánem, který byl přijat dne 8. září 1993, je plán opatření pro snížení negativních důsledků zdravotního postižení. Třetí plán byl schválen usnesením vlády dne 14. dubna 1998, byly zde usneseny vyrovnávající příležitosti pro osoby se zdravotním postižením. A prozatím posledním plánem je plán podpory a integrace osob se zdravotním postižením schváleným dne 17. srpna 2005. Národní plány přispěly k obrácení pozornosti vlády i ostatních ústředních orgánů státní správy na problémy týkajících se osob se zdravotním postižením. Velkým kladem je skutečnost, že reprezentace zdravotně postižených se mohla podílet na přípravě úkolů Národních plánů. Opatření bývají kompromisem reprezentace a příslušných ústředních orgánů státní správy. Mezi léty 2002-2003 byly postupně realizovány Krajské plány vyrovnávání příležitostí.¹⁵³

Celkově je postavení zdravotně postižených v České republice možno charakterizovat jako stabilizované. Existuje u nás solidní právní rámec opírající se o převážně pozitivní postoje majoritní části společnosti. Možné diskriminační tendence vůči osobám zdravotně postiženým nejsou mnohdy vědomým úsilím o poškozování či neřešení zájmů těchto osob, jsou spíše výsledkem poměrně malého vědomí o

---

¹⁵²Srov. VOJTKO, T. *Postižený člověk v dějinách: vybrané přednášky k dějinám speciálně pedagogické teorie a praxe*, s. 36.

¹⁵³Srov. KRHUTOVÁ, L. *Občané se zdravotním postižením a veřejná správa*, s. 35.

skutečných problémech těchto osob. V současném systému Poslanecké sněmovny je ustaven Podvýbor pro zdravotně postižené a osoby se sníženou pracovní schopností. Podobný podvýbor je ustaven i v Senátu. Na zasedání těchto orgánů jsou pravidelně zváni zástupci výkonné moci, zdravotně postižení a zástupci jejich organizací. Součástí dnešní doby je moc výkonná Vládní výbor pro zdravotně postižené. Od začátku činnosti tohoto výboru je zachováno reprezentativní složení: předseda vlády, místopředsedové vlády a řada ministrů. Také je zde trvalé zastoupení dominantních organizací osob se zdravotním postižením. Výbor přispívá k odstraňování jednotlivých problémů a dějů zajímajících obě strany.¹⁵⁴

Pro shrnutí problémů postavení zdravotně postižených v České republice, můžeme společně s Madridskou deklarací z roku 2002 konstatovat: Zdravotní postižení je otázkou lidských práv. Zdravotně postižené osoby mají stejná lidská práva jako ostatní občané. Veškerá společnost by měla zajistit možnost zdravotně postiženým osobám uplatnit jejich lidská práva občanská, politická, hospodářská i kulturní podle toho jak jsou ukotvena v mezinárodních úmluvách, ve Smlouvě o Evropské unii a v dalších dokumentech. Během posledních desetiletí Evropská unie postoupila od filozofie paternalismu k filozofii posílení odpovědnosti za rozhodování o vlastním životě. Dřívější přístupy založené na soucitu, které zdůrazňovaly bezmocnost, jsou nyní považovány za nepřijatelné. Dnes jsou veškeré aktivity zaměřené na rehabilitaci jednotlivce a jeho co největší přizpůsobení se společnosti. Zdravotně postižení v dnešní době požadují rovné příležitosti a přístup ke společenským zdrojům. Charta základních práv Evropské unie uznává, že pro dosažení rovnoprávnosti zdravotně postižených je nezbytné, aby byl zákon doplněn o právo na podporu a pomoc. Zdravotně postižené osoby ovlivňují z pohledu orgánů veřejné správy přímo i nepřímo značnou část hrubého domácího produktu.¹⁵⁵

---

¹⁵⁴ Srov. KRHUTOVÁ, L. *Občané se zdravotním postižením a veřejná správa*, s. 35-36.

¹⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 34-35.

4. Uplatnění osoby se zrakovým postižením na pracovním trhu

Abychom se mohli zabývat pracovními podmínkami osoby se zdravotním postižením, je nutné si nejprve tento pojem vymežit. Pojem „Pracovní podmínky“ zahrnuje mnohé faktory, které působí nebo mohou působit na zaměstnance při výkonu práce nebo činnostech s ní spojených. Pojem pracovní podmínky je často užíván v mezinárodních úmluvách i vnitrostátních právních předpisech, ale žádný jej jednoznačně nedefinuje. Teorie pracovního práva vymezuje tento pojem jako „soubor všech činitelů, které působí na zaměstnance při práci, kterou vykonává.“ Podmínky bývají často rozlišovány v širším slova smyslu na ty, které nejdou oddělit od obecných životních podmínek. A v užším slova smyslu na podmínky, které jsou předmětem úpravy pracovního práva. Mezi podmínky v širším slova smyslu mohou patřit stav životního prostředí, dostupnost bydlení, úroveň služeb a další. A v užším slova smyslu jde o podmínky působící přímo na organismus zaměstnaného jako délka pracovní doby, organizace práce, bezpečnost práce a další.¹⁵⁶

Úprava obecných životních podmínek i pracovních podmínek může přispět k minimalizaci důsledků zdravotního postižení při výkonu práce. Avšak odmítnutí nebo opomenutí úpravy pracovních podmínek, může způsobit prohloubení již aktuální překážky bránící osobám se zdravotním postižením v zapojení se do pracovního procesu.¹⁵⁷

Obecným názorem většiny osob je, že práce je jedna z důležitých podmínek naplnění kvality života. Avšak znevýhodnění v důsledku zdravotního postižení bývá v pracovním životě těchto osob reálné. Problémy při zaměstnávání osob se zdravotním postižením nejsou pouze jen v České republice. Tento problém vystává celosvětově. Mnoho studií zaznamenává až 50% osob se zdravotním postižením, které jsou úplně ekonomicky neaktivní. Dnešní společnost je charakterizovaná tlakem na vysokou produktivnost a flexibilitu zaměstnance. Mezi obecná rizika patří hloubka postižení, nízká kvalifikace a vyšší věk. Dle listiny základních práv a svobod je uvedeno v článku 26: „ Každý má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, jakož i právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost. Každý má právo získávat prostředky

---

¹⁵⁶ Srov. KOMENDOVI, J. *Pracovní podmínky osob se zdravotním postižením*, s. 9-12.

¹⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 13.

pro své životní potřeby prací.“ Dále je uvedeno v článku 28: „ Zaměstnanci mají právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky. A v neposlední řadě je v listině uvedeno „... Osoby se zdravotním postižením mají právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci, na zvláštní pracovní podmínky, zvláštní ochranu v pracovních vztazích a pomoc při přípravě k povolání“. Úřad práce je povinen osobám se zdravotním postižením věnovat zvýšenou pozornost a poskytnout jim možnost pracovní rehabilitace.¹⁵⁸

Osobami se zdravotním postižením se zabývá kromě občanského zákoníků následující triáda základních právních předpisů. Zákon č. 262/2006., což je zákoník práce vymezující vztah zaměstnance a jeho zaměstnavatele. U osob se zdravotním postižením upravuje podmínky pro zaměstnavatele při zaměstnávání této osoby. Definuje pravidla pro zdravotně postižené osoby vůči jejich zaměstnavateli. V konkrétních bodech se zabývá např. převedením zaměstnance na jinou práci, problematikou výpovědi ze strany zaměstnavatele, úpravou pracovní doby atd. Druhým zákonem, který se touto problematikou zabývá je Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Vymezuje a definuje pojem osoby se zdravotním postižením, zaručuje těmto osobám ochranu na volném trhu práce a následně popisuje sankční opatření vztahující se na zaměstnavatele, kteří nedodržují zákonem stanovené podmínky pro zdravotně postižené. Posledním zákonem z triády zákonů je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Tento zákon zprvu charakterizoval osoby se zdravotním postižením plně a částečně invalidní a po novele osoby invalidní v prvním, druhém a třetím stupni. Novelizace zákona sebou dále přináší určování poklesu pracovní schopnosti v souvislosti se zdravotním stavem osoby. Tento stav musí být doložen výsledky funkčních vyšetření, kde se bere v úvahu nejen stupeň a typ zdravotního postižení, ale také zda jde o zdravotní postižení, které trvale, ovlivňuje pracovní schopnost. Zda je jedincův zdravotní stav stabilizován a zda je na zdravotní postižení již adaptován. Další vyšetření se týká toho, zda je jedinec schopný rekvalifikace na jiný druh výdělečné činnosti, nežli té, kterou doteď vykonával. Dále se kontroluje schopnost využití zachované pracovní schopnosti a další. Je nutné posuzovat osobnost jedince komplexně a brát ohled na individuální možnosti, potřeby a schopnosti. Zákony pracovního práva vytvářejí docela pevný zákonný rámec, ve kterém se mohou zaměstnanci i zaměstnavatelé bezpečně pohybovat a díky čemu by se mělo zvyšovat

---

¹⁵⁸Srov. MICHALÍK, J. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*, s. 70-73.

zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Bohužel, tomu tak není, neboť legislativa je pouze jednou z proměnných, které v tomto procesu vystupují. Mezi další patří vzdělání, dovednosti ze strany zaměstnanců, a ochota zaměstnavatelů zaměstnávat tyto osoby.¹⁵⁹ Osoby se zrakovým postižením potřebují při vstupu na trh práce podporu ze strany státu, aby se uplatnily na volném trhu práce, nebo v rámci chráněného pracovního prostředí, kdy bude jejich handicap vyrovnán.¹⁶⁰

4.1 Pracovní uplatnění osob se zrakovým postižením

Pracovní socializace, neboli zařazení jedince do společnosti pracujících, je jedno z možných socializačních a integračních tendencí, o které se snaží jak osoby se zrakovým postižením, tak organizace, které se o tyto osoby starají. Pro zajištění únosné míry zaměstnání osob se zrakovým postižením, je nutné splnit několik podmínek, které se ne vždy daří splnit. Mezi tyto podmínky patří to, aby byl změněn přístup většinové společnosti k zaměstnávání osob se zrakovým postižením. Byla provedena osvěta mezi zaměstnavateli a zrakově postižení mohli dosahovat vyššího vzdělání.¹⁶¹

Úspěch zařazení osoby se zrakovým postižením do pracovního procesu záleží na více faktorech jako je stát, vzdělávací instituce, zaměstnavatelé a v neposlední řadě samotný jedinec se zrakovým postižením. Právo na svobodnou volbu povolání je jedním ze základních lidských práv. Tato volba je však u zrakově postižených osob do určité míry limitována postižením. Ačkoli by zrakové postižení nemělo být překážkou pro volbu povolání, se zřetelem které zrakové postižení vymezuje a především by nemělo být překážkou práci získat. Hlavně pokud má osoba dostatečnou kvalifikaci.¹⁶²

Pracovní uplatnění osob se zrakovým postižením je krok ke skutečné soběstačnosti, samostatnosti a ekonomické nezávislosti. Dnešní technologický rozvoj způsobuje propad efektivity práce těchto osob. Těžce zrakově postižené osoby patří k nejohroženější skupině zdravotně postižených občanů v rámci pracovního uplatnění. V roce 2002 ze sociologického výzkumu vyplynulo, že ve skupině těžce zrakově postižených v produktivním věku je 70 % nezaměstnaných.¹⁶³

---

¹⁵⁹ Srov. FINKOVÁ D.; RŮŽIČKOVÁ V.; STEJSKALOVÁ K., *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením v dospělém a seniorském věku* s. 6-8. [online].

¹⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 4. [online].

¹⁶¹ Srov. tamtéž, s. 4. [online].

¹⁶² Srov. tamtéž, s. 4-5. [online].

¹⁶³ Srov. BUBENÍČKOVÁ, H. *Zaměstnávání osob se zrakovým postižením* s. 11. [online].

Jedním z důvodů nezaměstnanosti může být to, že tradiční povolání nevidomých mizí nebo je zabráno lidmi bez handicapu. Mezi tyto tradiční profese pro zrakově postižené můžeme zařadit telefonistu, maséra, keramika, košíkáře, anebo tkalce. Samozřejmě u všech těchto profesí záleží nejen na šikovnosti osoby, ale také na propagaci a nabídce. Pro nevidomé je důležitá individuální úprava pracoviště, hlavně dostupnost práce s počítači a Braillovým písmem.¹⁶⁴

Dnešní informační technologie naštěstí pomáhají zpřístupnit textové informace alternativnímu vnímání zrakově postižené osoby a to díky využití hmatu či sluchu. Skutečnost, že zrakově postižené osoby pracují s informační technikou, je považována v dnešní době za standard. Avšak ve výsledku zkoumání byl vyvozen závěr, že osoba zrakově postižená je při zpřístupňování textových informací pomalejší než člověk vidící. Čím složitější je text, tím déle osobě se zrakovým postižením trvá jeho zpracování a roste počet chyb. Zrakové postižení sebou nese závažné důsledky, které se prohlubují v naší dynamicky nastavené společnosti a to vede ke stále větší míře vyloučení zrakově postižených nejen z trhu práce, ale i z běžného života. Toto tvrzení se zakládá na skutečnosti, že neexistuje žádné jiné zdůvodnění pro to, aby zrakově postižené osoby měly vyšší sklon nepracovat než je běžné ve většinové populaci. Zůstává faktem, že úroveň kompenzačních prostředků a edukace pro nevidomé je dostačující k přežití, ale je nedostatečná k vyrovnání se konkurenci na trhu práce.¹⁶⁵

4.2 Problémy s uplatněním na pracovním trhu ze strany osoby se zdravotním postižením

Jeden z problémů uplatnění osoby se zdravotním postižením na pracovním trhu jsou právní úpravy, které se zaměřují jen na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením, ale už se nezabývají samotným výkonem pracovní činnosti. Z tohoto důvodu se stává, že osoby se zdravotním postižením, kterým se podaří uplatnit na trhu práce, zastávají v práci často nižší pozice bez možnosti postupu. Osoby se zdravotním postižením také bývají často ve větší či menší míře vyňaty z minimálních standardů odměňování.¹⁶⁶

Mezi další bariéry na straně zaměstnance se zdravotním postižením mohou být například technické překážky, včetně dopravy do zaměstnání. Ve velkých městech je

¹⁶⁴ Srov. BUBENÍČKOVÁ, H. *Zaměstnávání osob se zrakovým postižením* s. 12 – 13. [online].

¹⁶⁵ Srov. tamtéž, s. 17 – 18. [online].

¹⁶⁶ Srov. KOMENDOVÁ, J. *Pracovní podmínky osob se zdravotním postižením*, s. 8.

technická složka dopravy většinou upravena pro osoby se zdravotním postižením. Problém s bezbariérovostí může nastat, pokud má zaměstnanec práci mimo město. Dalším problémem může být dlouhodobá nezaměstnanost, kdy zdravotně postižené osoby ztrácí pracovní návyky a obtížně je získávají zpět. Navíc mohou mít osoby se zdravotním postižením nedostatečné informace o trhu práce. Dalším problémem za strany zaměstnance může být neefektivní pracovní rehabilitace a podpora zaměstnavatelů ze strany úřadu práce ČR.¹⁶⁷

4.3 Problémy s uplatněním na pracovním trhu ze strany zaměstnavatele

Na pracovním trhu existují různé bariéry od zaměstnavatelů vůči osobám se zdravotním postižením, hlavně různé mylné názory a přesvědčení, která přetrvávají dlouhá léta. Většina lidí si často pod pojmem „postižená osoba“ představí vozíčkáře. Viditelná postižení ale tvoří jen velmi malé procento mezi skupinou zdravotně postižených osob. Zaměstnavatelé se navíc ohrazují tím, že osoba se zdravotním postižením by je stála finance navíc už tím, že by jí museli vytvořit speciální podmínky. Zdaleka ne všechny osoby se zdravotním postižením jsou na vozíčku a ne všechny potřebují speciální podmínky na pracovišti. A zde se opět potýkáme s předsudky a mýty.¹⁶⁸

Zaměstnavatelé se též obávají, že pokud se zaměstnanci změní zbytkový pracovní potenciál nebo se změní požadavky na práci, které již osoba nemůže zvládnout, je problém ji propustit. Tento předsudek je zcela neopodstatněný, neboť od roku 2016 neexistují žádné výjimky ani pro osoby se zdravotním postižením. Dalším předsudkem, který existuje, je, že lidé s postižením jsou častěji nemocní. To však statistiky nepotvrzují. Osoby se zdravotním postižením až na výjimky, jako jsou například postižení se záchvatovými stavy a specifické typy postižení, netrpí častými onemocněními.¹⁶⁹

Přítomnost zdravotně postižené osoby na pracovišti může, dle jednoho z dalších předsudků, negativně ovlivňovat vztahy na pracovišti. Tyto situace v praxi skutečně nastávají, ale záleží na tom, jak zaměstnavatel informuje pracovní kolektiv o zdravotně postiženém. U tohoto problému jde hlavně o preventivní opatření, které má předcházet

---

¹⁶⁷ Srov. RYCHTÁŘ, K.; SOKOLOVSKÝ, T. a kol. *Osoby se zdravotním postižením na trhu práce v ČR*, s. 36-37. [online].

¹⁶⁸ Srov. VURBUSOVÁ, L. *Nadační fond mění postavení zdravotně postižených na trhu práce* [online].

¹⁶⁹ Srov. RYCHTÁŘ, K.; SOKOLOVSKÝ, T. a kol. *Osoby se zdravotním postižením na trhu práce v ČR*, s. 33-34. [online].

těmto negativním předsudkům. Zaměstnavatelé se obávají, že s přijetím osoby se zdravotním postižením je spojena vyšší administrativa. Pokud zaměstnavatel využije nástrojů zákona o zaměstnání, je administrativa kompenzována paušální částí příspěvku pro tento účel. Jedním důvodem předsudků a mýtů je nízká informovanost o ekonomické výhodnosti zaměstnávání osob se zdravotním postižením.¹⁷⁰ Zde byly popsány obecné předsudky a mýty o zdravotně postižených osobách. Avšak existují obdobné mýty a pověry o osobách s jednotlivými druhy postižení, jako například o skupině osob se zrakovým postižením.¹⁷¹

Jedním z předsudků u zrakově postižených je, že jsou plně závislí na pomoci ostatních. Nevidomí se však snaží o dosažení maximální míry soběstačnosti. Cestování, studium a zaměstnání zvládají často samostatně nebo s drobnou dopomocí. Velkou podporou jsou pro ně speciální kompenzační pomůcky, které je podporují ve větší samostatnosti. Dalším mýtem je, že nevidomí se nedívají na televizi nebo nečtou. Lidé se zrakovým postižením chtějí znát dění okolo sebe a stejně jako jiné osoby poslouchají rádio nebo televizi. Díky dnešním technologiím, kterými jsou například čtecí zařízení nebo Braillovo písmo, mohou nevidomí i číst. Tvrzení, že nevidomým lidem nevádí, co nosí za oblečení, je jen další mýtus. Nevidomí si zakládají na vkusném oblečení do práce stejně jako každá jiná osoba.¹⁷² Tyto mýty a předsudky se týkají běžných věcí, ale mohou způsobit obavy z osob se zdravotním postižením a tudíž jejich nepřijetí na pracovní místo.

Kořenem problému je nejspíš nedostatek možností získávání informací. Jediná výkonná složka státní správy je úřad práce ČR, která ale zaměřuje své povinnosti hlavně na úřední agendu.¹⁷³

Zaměstnavatel je povinen informovat krajskou pobočku Úřadu práce o uvolnění místa, které je vhodné pro osobu se zdravotním postižením. Dále má za povinnost přizpůsobovat pracovní podmínky pro osoby se zdravotním postižením, vést evidenci pracovních míst vhodných pro osoby se zdravotním postižením a spolupracovat s Úřadem práce při zajišťování pracovní rehabilitace pro tento okruh osob. Zaměstnavatel, který zaměstnává více, než 50% zaměstnanců se zdravotním postižením

---

¹⁷⁰ Srov. RYCHTÁŘ, K.; SOKOLOVSKÝ, T. a kol. *Osoby se zdravotním postižením na trhu práce v ČR*, s. 33-34. [online].

¹⁷¹ Srov. tamtéž, 34-35. [online].

¹⁷² Srov. tamtéž, 34-35. [online].

¹⁷³ Srov. tamtéž, 36-37. [online].

z celkového počtu zaměstnanců má nárok na příspěvek na podporu zaměstnávání těchto osob. Příspěvek zaměstnavateli náleží měsíčně ze skutečné výše vynaložených nákladů na osobu se zdravotním postižením včetně pojistného sociálního zabezpečení a zdravotního pojištění, které zaměstnavatel odvedl z vyměřovacího základu tohoto zaměstnance, nejvýše může být příspěvek v částce 8000 Kč. Zaměstnavatelé, kteří zaměstnávají 25 zaměstnanců, jsou povinni zaměstnávat osoby se zdravotním postižením ve výši podílu těchto osob na celkovém počtu zaměstnávaných osob zaměstnavatelem. Povinný podíl činí 4 %, a jak jej zaměstnavatel splní je pouze na něm. Může například zaměstnat osobu se zdravotním postižením, odebrat výrobky od zaměstnavatelů, kteří zaměstnávají více jak 50% osob se zdravotním postižením nebo odvodem do státního rozpočtu. Roční výše odvodu za každou osobu se zdravotním postižením, za kterou zaměstnavatel nesplnil povinný podíl, činí 2,5násobek průměrné měsíční mzdy v národním hospodářství za první až třetí čtvrtletí kalendářního roku.¹⁷⁴

4.4 Diskriminace osob se zdravotním postižením

K pojednávané problematice neodmyslitelně patří i diskriminace osob se zdravotním postižením. Teprve v roce 1975 vznikla Deklarace práv zdravotně postižených osob, ve které je poprvé řečeno, že problematika osob se zdravotním postižením je otázkou lidských práv. Avšak tento dokument byla pouze deklarace a tudíž nezajistila ochranu práv těchto osob. Až úmluva organizace spojených národů o právech osob se zdravotní postižením, je stěžejním dokumentem mezinárodního práva, prohlubuje a hlavně zaručuje práva osob se zdravotním postižením.¹⁷⁵

V ČR nabyla úmluva účinnosti v roce 2009. Úmluva upravuje práva osob s postižením komplexně, ale hlavním pilířem tohoto lidsko-právního dokumentu je ochrana před diskriminací. Mezi důvody, které vedly k vytvoření úmluvy, patří: Zviditelnění problému lidských práv osob se zdravotním postižením, snaha o jednotnou úpravu těchto práv a snaha o získání dostatečných údajů o těchto osobách. Úmluva stojí na třech základních pilířích a to prosazovat, chránit a zajistit lidská práva osob se zdravotním postižením.¹⁷⁶

---

¹⁷⁴ Srov. MICHALÍK, J. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*, s. 74-75.

¹⁷⁵ Srov. ČERMÁK, M. *Projevy a formy diskriminace osob se zdravotním postižením*, s. 10-11.

¹⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 11.

Dle čl. 2 úmluvy o právech osob se zdravotním postižením: „*Diskriminace na základě zdravotního postižení znamená jakékoli činění rozdílu, vyloučení nebo omezení osoby provedené na základě jejího zdravotního postižení, jehož cílem nebo důsledkem je narušení nebo zrušení uznání, užívání nebo uplatnění všech lidských práv a základních svobod na rovnoprávném základě s ostatními, a to v politické, hospodářské, sociální, kulturní, občanské nebo jiné oblasti. Zahrnuje všechny formy diskriminace, včetně odepření přiměřené úpravy.*“¹⁷⁷

Diskriminace jako jev neexistuje pouze z důvodu zdravotního postižení, existují i jiné důvody diskriminace jako je původ, pohlaví věk a další. Avšak diskriminace osob se zdravotním postižením má svá specifika, která závisí zejména na povinnosti ostatních chovat se tak, aby mohlo dojít k zapojení jedince se zdravotním postižením do společnosti a nedocházelo přitom k diskriminaci. Úmluva, kromě obecného zákazu diskriminace osob se zdravotním postižením, klade důraz i na jiné zranitelné skupiny, které mohou mít zdravotní postižení, ale jsou vystaveny mnohonásobným formám diskriminace.¹⁷⁸

V současné době je nejdůležitější dokument na obranu proti diskriminaci směrnice č. 2000/78/ES, kterou se stanoví obecný rámec pro rovné zacházení s osobami se zdravotním postižením v zaměstnání a povolání. V České republice je tato směrnice zakomponována v antidiskriminačním zákoně.¹⁷⁹ Antidiskriminační zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací je dokument, který v českém právním řádu zakazuje diskriminaci a vymezuje prostředky ochrany, kterých může diskriminovaná osoba využít. Zákon obsahuje výčet základních druhů diskriminace, na jejichž základě není rozdílné zacházení povoleno. Zákon stanoví také možnosti obrany, mezi které patří v EU podání žaloby na tzv. úřady pro rovné zacházení, na které se mohou oběti bezplatně obracet. V České republice má tuto funkci, dle zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, Ombudsman. Z tohoto zákona se k osobám se zdravotním postižením nejvíce vztahuje metodická pomoc, která spočívá v tom, že po podání stížnosti provede Ombudsman šetření stížnosti a podá zprávu, zda došlo či nedošlo k diskriminaci. Antidiskriminační zákon má svou vlastní definici osob se zdravotním postižením.¹⁸⁰ Tato definice je podmíněna dlouhodobostí

---

¹⁷⁷ čl. 2 Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

¹⁷⁸ Srov. ČERMÁK, M. *Projevy a formy diskriminace osob se zdravotním postižením*, s. 13-14.

¹⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 14-19.

¹⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 19 – 20.

postižení. Z tohoto hlediska je proto nutné rozlišovat mezi zdravotním stavem, který není zakázaným důvodem rozlišování a zdravotním postižením, které je z hlediska diskriminace zakázaným důvodem rozlišování. Ombudsman se v definici snaží odlišit zdravotně postižené od „pouze nemocných“, jejichž indispozice trvá kratší dobu. Nemůže však vyloučit možnost, že se nepříznivý zdravotní stav nezmění ve zdravotní postižení.¹⁸¹

Diskriminaci v pracovněprávních vztazích obsahuje zákoník práce resp. zákon č. 262/2006 Sb., a zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb. Tyto zákony duplicitně upravují zákaz diskriminace, což v praxi způsobuje několik problému s aplikací a výklady. V zákoníku práce je zakázána jakákoliv diskriminace jak přímá, tak nepřímá, obtěžování a sexuální obtěžování, pronásledování a pokyn či navádění k diskriminaci. Zákon o zaměstnanosti se užívá ještě před vznikem pracovního poměru. Subjektem vyžadujícím rovná práva zde ale není zaměstnanec, nýbrž uchazeč o zaměstnání.¹⁸²

Evropské antidiskriminační právo stojí na zásadě rovnosti příležitostí. Spravedlivost je vnímána na základě právního prostředí, v kterém se přihlíží k určitým vlastnostem člověka. Například u zdravotně postižené osoby se přihlíží k tomu, aby všechny osoby stály na stejné startovní čáře a tím pádem měly stejné šance. Označování mnoha nepříznivých situací jako diskriminačních se stalo v dnešní době trendem. Přitom rozpoznání diskriminace není vůbec jednoduché. Mezi diskriminační situace nejčastěji řadíme situaci, kdy se cítíme nespravedlivě. V situaci kdy se s námi zacházelo jinak než s druhou osobou. Pokud se osoba se zdravotním postižením domnívá, že se ocitla v situaci, která by se dala posuzovat jako diskriminace, je užitečné položit si tzv. zlatou otázku. Zlatá otázka se ptá, zda by se jednalo s osobou bez zdravotního postižení v určité situaci stejně jako s osobou se zdravotním postižením. Pokud by byla odpověď záporná, může se opravdu jednat o situaci diskriminační. Proto je dobré pokračovat dalším bodem analýzy diskriminace a to tzv. pětistupňovým testem diskriminace. Aby mohla být situace označena za diskriminační, musí dojít k naplnění všech pěti bodů současně. Pokud je situace neslučitelná s některým z bodů, není třeba dále pokračovat a můžeme vyvodit závěr, že situace není z hlediska práva diskriminací. To však neznamená, že situace nemůže být protiprávní jen ji nelze nezat diskriminací.¹⁸³

---

¹⁸¹ Srov. ČERMÁK, M. *Projevy a formy diskriminace osob se zdravotním postižením*, s. 20.

¹⁸² Srov. tamtéž, s. 20-21.

¹⁸³ Srov. tamtéž, s. 24.

K bodům diskriminačního testu se vyjadřuje i antidiskriminační zákon. Dle tohoto zákona je diskriminace, s ohledem na téma této diplomové práce, zakázána v oblasti práva na zaměstnání a přístupu k zaměstnání, přístupu k povolání, podnikání, v oblasti členství odborových organizací a dalších.¹⁸⁴ Přesnější představu využití pěti bodů diskriminačního testu poskytuje příklad osoby se zrakovým postižením, která má poruchu barevného vidění a proto nebyla přijata na pozici strojevedoucího. Za prvé se s osobou zacházelo méně výhodně než s jinou. Dělo se tak z důvodu, který zakazuje antidiskriminační zákon, což je předmětem druhého bodu tohoto testu. Za třetí se děla situace v oblasti právních vztahů, které vyhrazuje antidiskriminační zákon. Dle čtvrtého bodu vznikla osobě představitelná újma na důstojnosti. Ale v pátém bodě lze hodnotit, že rozdílné zacházení sledovalo legitimní cíl. Tudiž v posledním bodě nedocházelo k diskriminaci. To vyplývá z toho, že podstatným předpokladem pro vykonávání této profese je správné vidění barev. Tento příklad tedy není diskriminací, ale mohl by jí být, pokud by poslední bod nebyl legitimní.¹⁸⁵

V evropském rozlišování antidiskriminačního zákona není důležité, zda osoba, která se dopouštěla diskriminace, se jí dopouštěla úmyslně či omylem. Rozhodující je konečný stav, u kterého se zjišťuje, zda došlo k diskriminaci či ne. Například u nepřímé diskriminace nemusí být úmysl zlý, ale z hlediska zákona je důležitý výsledek. Z tohoto hlediska rozlišujeme diskriminaci obecně i u osob se zdravotním postižením na přímou a nepřímou. Přímou diskriminací se myslí situace, kde diskriminující zachází s první osobou méně výhodně než s osobou druhou, z důvodu jejího zdravotního postižení. Takové zacházení nemá rozumné odůvodnění a často se děje na základě předsudku. Příkladem může být osoba se zdravotním postižením, která při pohovoru do zaměstnání na kancelářskou práci nebyla přijata pouze z obavy, že by práci nezvládla z důvodu postižení. Zaměstnavatel ani neprozkoumal její znalosti a dovednosti vztahující se k zaměstnání.¹⁸⁶

Druhou formou diskriminace je diskriminace nepřímá, která bývá také někdy nazývána skrytá. Oproti přímé diskriminaci je její odhalování o moc složitější. Přičemž osoby se zdravotním postižením jsou často vystaveny právě nepřímé diskriminaci.¹⁸⁷ K nepřímé diskriminaci osob se zdravotním postižením dochází, pokud se s nimi

---

¹⁸⁴ Srov. Zákon č. 198/2009 Sb. Antidiskriminační zákon, hlava I., § 1.

¹⁸⁵ Srov. ČERMÁK, M. *Projevy a formy diskriminace osob se zdravotním postižením*, s. 27.

¹⁸⁶ Srov. tamtéž, s. 29-30.

¹⁸⁷ Srov. tamtéž, s. 29-35.

zachází méně výhodně z důvodu jejich postižení. Diskriminátor často tvrdí, že zdravotní postižení není důvodem diskriminace a poukazuje na jiné legitimní důvody, jako jsou například záměrně smyšlené požadavky na práci, které osoba se zdravotním postižením není schopna splnit. Příkladem nepřímé diskriminace je zaměstnanec se zdravotním postižením, který pobírá nižší mzdu než jeho kolegové. Oficiálně je tento fakt obhajován tím, že zdravotně postižený odvádí jinou práci než kolegové. Díky antidiskriminačnímu zákonu jsou osobám se zdravotní postižením přidělena přiměřená opatření, která zajišťuje zaměstnavatel, úřady, soudy atd. Pokud nejsou přijata přiměřená opatření jako přístup k zaměstnání, povolání, anebo kariéernímu růstu, dochází také k nepřímé diskriminaci.¹⁸⁸

Dalším druhem diskriminace je pokyn a navádění k diskriminaci. Pokyn diskriminace se vysvětluje jako pokyn, který vydá osoba v nadřazeném postavení osobě v podřízeném postavení, aby počala diskriminovat třetí osobu. Příkladem může být ředitel organizace, který vydá před výběrovým řízením pokyn podřízenému, aby nepřijímal do pracovního poměru ženy ani osoby se zdravotním postižením. U navádění k diskriminaci chybí mocenský prvek navádějícího. Osoby jsou většinou na stejné pozici, například kolegové. Naváděním se myslí přesvědčování a utvrzování druhé osoby, v diskriminaci třetí osoby.¹⁸⁹

Klíčovým bodem antidiskriminačního zákona pro osoby zdravotně postižené je právo na přístup nebo přístupnost. V evropské unii je právo na přístupnost stále více prosazováno. Přístupnost jako jev i právo má za cíl umožnit osobám se zdravotním postižením žít nezávisle a plně se zapojit do všech oblastí života. V rámci tématu práce nesmí být opomenut přístup k zaměstnání a povolání. Pokud osoby se zdravotním postižením na přístupy v uvedených oblastech nedosáhnou, stanou se obětí diskriminace.¹⁹⁰

Antidiskriminační zákon a diskriminace sebou přináší několik otázek, které uvádí publikace *Anti - diskriminace: pravdy a mýty o rovnosti*, kterou sepsala poradna pro občanství. Jednou z prvních otázek je, zda Česká republika vůbec potřebuje antidiskriminační zákon. V české společnosti jsou stále obyvatelé, kteří mají z antidiskriminačního zákona strach. Obávají se toho, že bude legislativa použita proti

---

¹⁸⁸ Srov. ČERMÁK, M. *Projevy a formy diskriminace osob se zdravotním postižením*, s. 31-32.

¹⁸⁹ Srov. tamtéž, s. 37.

¹⁹⁰ Srov. ČERMÁK, M. *Projevy a formy diskriminace osob se zdravotním postižením*, s. 38.

„normálním“ lidem a že bude vést právní systém k absurdním kauzám. Stále existují lidé, co nevidí na diskriminaci nic špatného. Jedním z možných důvodů nepřijímání antidiskriminačního zákona na půdě České republiky je, že o ni nebyla vedena široká odborná debata, která by se zabývala otázkami rovnosti a tím jak má být rovnost ukotvena v našem právním řádu. Problematika diskriminace je úzce spojena s pojetím a chápáním rovnosti. Rovnost můžeme chápat jako základní stavební kámen moderní demokratické společnosti. Nejprve se svoboda objevila ve 2. polovině 17. století, tehdy ale byla svoboda výhradní výsadou mužů. Posléze byla aplikována jen na určité sociální skupiny a to hlavně na ty s vyšším statusem. V dnešní době ideu rovnosti zastává v podstatě každý moderní člověk, ale to naznamená, že by boje za rovnost lidí měly skončit. Dnešní boj o rovnost nespočívá jako dříve v tom, pro koho rovnost je, ale kdy a kde by měla rovnost mezi lidmi existovat.¹⁹¹

Podle odpůrců antidiskriminačního zákona není vůbec třeba jej přijímat. Zákaz diskriminace je již v Listině základní práv a svobod a jiných mezinárodních dokumentech. A pronáší, že antidiskriminační zákon nepřinese nic nového. Poradna pro občanství uznává předešlé instrumenty, které obsahují zákaz diskriminace, ale do jisté míry je chápe jen jako proklamativní. Osoba by se skrze ně mohla jen těžko bránit diskriminaci. Ústava a lidská práva se aplikují primárně na vztahy mezi občany a státem.¹⁹²

Někteří odpůrci si myslí, že by problém diskriminace měl být ponechán ve sféře morální, protože se domnívají, že ne všechny situace jdou vyřešit zákonem jako právní problémy. Na toto uvažování je ovšem již pozdě, protože v České republice platí již několik zákonů a mezinárodních smluv o zákazu diskriminace a to právně závazným způsobem. Pro každého člověka, který vyznává základní lidské hodnoty, by něco jako pohlaví, barva kůže, anebo zdravotní postižení nemělo hrát roli například v přijetí uchazeče do zaměstnání. Diskriminaci nelze považovat pouze za nějakou společenskou neslušnost. Diskriminace je protiprávní jednání, které má hlubší následky jakými jsou ponižování a újma na důstojnosti. Posledním argumentem odpůrců proti antidiskriminačnímu zákonu je ten, že považují rozlišování za přirozené. Na rozlišování není samozřejmě nic špatného. Celý život rozlišuje například mezi dobrým a zlým, hezkým a ošklivým atd. U diskriminace, ale jde o to, zda při rozhodování v určitých

---

¹⁹¹ Srov. ŠTĚPÁNKOVÁ, M.; ČIŽINSKÝ, P. *Antidiskriminace pravda a mýty o rovnosti*, s. 6-7. [online].

¹⁹² Srov. tamtéž, s. 10-11. [online].

situacích jsou rozdíly opravdu relevantní nebo pouze reprodukuje předsudky či jiné postoje a omezují práva druhých.¹⁹³

4.5 Problémy související s nezaměstnaností osoby se zdravotním postižením

Definice nezaměstnanosti podle Mezinárodního úřadu práce v Ženevě definuje nezaměstnaného uchazeče o zaměstnání, jako osobu, která není v pracovním nebo podobném vztahu. Být nezaměstnanou osobou neznamená nemít práci, ale nemít placené zaměstnání.¹⁹⁴ Mareš vymezuje, kromě nezaměstnaných, kteří jsou registrováni na úřadech práce, několik dalších typů nezaměstnaných. Mimo ně existují i skrytí nezaměstnaní, kteří práci nehledají ani se jako nezaměstnaní neregistrují. Velké procento těchto osob, jsou ti, kteří již na hledání práce rezignovali. Pro doplnění je nezbytné uvést i neúplně zaměstnané osoby, které pracují na snížený úvazek. Pro osobu může mít velký význam rozdělení krátkodobé a dlouhodobé nezaměstnanosti. Určit přesné vymezení je obtížné, ale obecně se uvádí za dlouhodobou nezaměstnanost, která trvá déle než šest měsíců.¹⁹⁵

Existují čtyři příčiny nezaměstnanosti a to je frikční, sezonní, strukturální a konjunkturální příčina. Frikční nezaměstnanost vzniká tím, že se zaměstnaná osoba dobrovolně vzdá svého pracovního místa. Děje se tak nejvíce z důvodu hledání nového zaměstnání. Tato nezaměstnanost trvá většinou krátce a nepřekračuje 1-2% zaměstnatelné populace. Sezonní nezaměstnanost je zpravidla také krátká a je ovlivněna výkyvy nabídky práce, které určují roční období nebo rozmary počasí. Třetí příčinou nezaměstnanosti je příčina strukturální, která vzniká na základě nesouladu mezi nabídkou práce určitého druhu a poptávkou po práci. Z toho vyplývá, že nabídka pracovních míst není vždy stejná jako poptávka po práci, čímž vznikají nezaměstnané osoby kvalifikované na jiné pracovní pozice, než na ty, které jsou nabízeny. A poslední příčinou nezaměstnanosti je konjunkturální neboli cyklická nezaměstnanost. Je charakterizována změnami v hospodářských aktivitách v makroekonomickém měřítku.¹⁹⁶

---

¹⁹³ Srov. tamtéž, s. 10-11. [online].

¹⁹⁴ Srov. MATOUŠEK, O. (ed.) *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 299.

¹⁹⁵ Srov. MATOUŠEK, O. (ed.) *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 300-301.

¹⁹⁶ Srov. tamtéž, s. 300-301.

Zdravotně postižené osoby obecně patří mezi skupinu vystavenou vyššímu riziku nezaměstnanosti. Jedno ze specifik nezaměstnanosti je nedostatečné vzdělání osoby. Nezaměstnaností jsou čtyřikrát více ohroženy osoby se zdravotním postižením, které mají pouze základní vzdělání než zdravotně postižení, kteří mají středoškolské vzdělání s maturitou. Obecně platí, že nezaměstnaností jsou ohroženy více osoby vyššího věku. To však neplatí u zdravotně postižených, kde jsou nezaměstnaností nejvíce ohroženi mladí lidé, a s přibývajícím věkem osob se zdravotním postižením míra nezaměstnanosti spíše klesá.¹⁹⁷

Tato abnormalita vzniká tím, že právě starší osoby se zdravotním postižením rezignují na hledání zaměstnanosti a stahují se do ekonomické neaktivity. Postavení zdravotně postižených na českém pracovním trhu vykazuje stejné charakteristiky po celé evropské unii. Nízká zaměstnanost je nejvíce charakteristická pro zdravotně postižené s nízkým vzděláním, starší osoby, osoby s těžkým a mentální postižením. Rozdíl mezi zaměstnáváním zdravotně postižených žen a mužů není nijak markantní, takže vliv pohlaví v této problematice není nijak velký.¹⁹⁸ Dalším problémem zdravotně postižených je, že i když mají kvalifikaci, tak nejsou motivováni k tomu hledat si práci. Navíc mají obavu z trvalého zaměstnání, které jim může snížit individuální důchod a způsobit ztrátu některých dávek.¹⁹⁹

4.5.1 Sociální dopady

Každý člověk, který má zdravotní postižení, je sociálními dopady do jisté míry ovlivněn. Míra ovlivnění záleží na tom, kdy k postižení došlo a jak vážné je. Zdravotní postižení můžeme označit za dlouhodobou zátěž, která sebou přináší stres a konflikty, které zhoršují každodenní situace. Ze všeho nejdůležitější je, jak se jedinec na postižení adaptuje a přizpůsobí se obtížnějším životním podmínkám. Setká-li se zdravá osoba se zdravotně postiženou osobou, může na toto setkání reagovat různě. Pro zdravotně postižené je důležité, jak na ně většinová společnost nahlíží, odráží se to i v jejich vlastním sebehodnocení. Ve společnosti je důležité, jak se na postižení pohlíží, zda bude bráno jako stigma, nebo zda budou zdravotně postižení přijati jako osoby rovnocenné

---

¹⁹⁷ Srov. ANDRÝSKOVÁ, K.; NOVÁKOVÁ, H. *Rovné příležitosti z pohledu osob se zdravotním postižením* s. 11-13. [online].

¹⁹⁸ Srov. ANDRÝSKOVÁ, K.; NOVÁKOVÁ, H. *Rovné příležitosti z pohledu osob se zdravotním postižením* s. 11-13. [online].

¹⁹⁹ Srov. RYCHTÁŘ, K.; SOKOLOVSKÝ, T. a kol. *Osoby se zdravotním postižením na trhu práce v ČR*, s. 69. [online].

zbytku společnosti.²⁰⁰ Jejich postižení se pro ně stává hlavním identifikačním znakem. Pracovní vztahy jsou zdrojem identity člověka a jsou jedním z nejdůležitějších principů ukazující životní dráhu člověka. Zaměstnání je prostředkem společenského vzestupu a nezaměstnanost tudíž neznamená ztrátu jen dosavadního sociálního statusu, ale i budoucího. Pro nezaměstnaného je nejbolestivější pokles v očích blízkých. Pokud nejsou lidé zaměstnáni, jsou sráženi do nestrukturované sociální a morální prázdnoty.²⁰¹

Se ztrátou zaměstnání přichází sociální izolace. Sociální izolace vzniká jak ztrátou sociálních kontaktů ze zaměstnání tak ze strany přerušení další řady jiných kontaktů, které se zaměstnáním nemají nic společného. Problém nastává v tom, že stejně jak nejde nahradit práci volným časem tak nelze širší kontakty nahradit užšími kontakty v nejbližším okolí. Oboustranná ztráta zájmu pramení z toho, že zmizí prostor pro sdílení společných životních zkušeností.²⁰² S rolí nezaměstnaného jsou na osobu kladeny nové nároky jak institucionálního, tak osobního charakteru. A pokud je osoba neplní, mohou ji hrozit různé sankce v podobě ztráty podpory v nezaměstnání. Některé osoby již ani nevěří, že mají možnost si práci najít, ale stále zaměstnání hledají. Tímto chováním ale v podstatě nevědomě uplatňují obranný postoj, aby se vyhnuli stresu. U nezaměstnaných hrozí nebezpečí, že nezvládnou situaci přemíry volného času nebo krizi z nemožnosti seberealizace. Často se tyto osoby i zdravotně postižení uchylují ke krádežím, sebevraždám, alkoholismu či jiným patologickým jevům.²⁰³

4.5.2 Zdravotní dopady

Ve 30. letech byly provedeny nesčetné výzkumy, které potvrdily, že nezaměstnanost má vliv na zdravotní stav osoby. Výzkumy směřovaly pozornost hlavně na podvýživu či nevyváženou stravu a nemoci s tímto spojené. Ve 30 letech byla nezaměstnanost spojena se stavem absolutní chudoby a se strádáním, kdy nebylo dostatek nejen ošacení ale i jídla. Dnes sociální stát, kryje životní minimum o hodně lépe než dříve, proto důsledky nezaměstnanosti na fyzické zdraví jsou méně nepříznivé než v minulosti. V dnešní době již nevniká tolik nemocí spojených s výživou jako dříve. Dnešní doba je charakterizována nemocemi spojených se stresem. Stres bývá příčinou ataků na

---

²⁰⁰ Srov. Metodická příručka, *Jak začlenit OZP na trh práce* [online]. s. 11.

²⁰¹ Srov. MATOUŠEK, O. (ed.) *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 56.

²⁰² Srov. tamtéž, s. 69.

²⁰³ Srov. MATOUŠEK, O. (ed.) *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 304-306.

imunitní systém a kardiovaskulární systém osoby. U nezaměstnaných osob se mohou dále vyskytovat úzkosti, které vedou k depresím. Nezaměstnaní bývají více neurotičtí, mají nízké sebevědomí a sebeúctu a mohou trpět poruchou spánku.²⁰⁴

4.6 Podpora zaměstnávání osoby se zdravotním postižením

Cílem sociální práce s nezaměstnanými, která se týká podpory při zaměstnávání osob se zdravotním postižením, je snížení jejich sociálního vyloučení, ke kterému dochází na více rovinách. A to v rovině ekonomické, sociální i psychologické. Podpora musí být vždy specifická a musí k ní být přijati i další odborníci. Důležitá je znalost zdrojů podpory, které nabízí státní organizace v rámci aktivní politiky.²⁰⁵

Úkolem aktivní politiky zaměstnanosti je zajistit každému jedinci přístup k povolání, které odpovídá jeho postižení, ale hlavně jeho tužbám, schopnostem a dovednostem. Státní politika zaměstnanosti České republiky by měla být, aktivním nástrojem podpory zaměstnávání osob, které jsou nějakým způsobem znevýhodněny na trhu práce. Pod aktivní politikou zaměstnanosti nalezneme nástroje, které slouží k zajištění co největší možné úrovně zaměstnanosti. Patří sem rekvalifikace, díky níž zájemce nebo uchazeč získá novou kvalifikaci či si pomocí ní rozšíří svou dosavadní kvalifikaci. Veřejně prospěšné práce, které zaměstnavatel poskytuje opakovaně k pracovnímu umístění a to nejdéle na 12 kalendářních dní. Další nástrojem jsou společensky účelná místa, u kterých zaměstnavatel zařizuje společně s úřadem práce na dohodu a obsazuje osoby ucházející se o zaměstnání, kterým nejde zajistit zaměstnání jinak. Zaměstnavatel může poskytnout příspěvek na dopravu zaměstnanců z a do práce.²⁰⁶

Další zdroje podpory v rámci aktivní politiky zaměstnanosti mohou zdravotně postižení najít v neziskovém sektoru. Služby sociální práce plní dvě základní funkce pro nezaměstnané osoby. Za prvé pomáhají zvládat bezprostředně důsledky spojené s nezaměstnaností a za druhé jsou tyto služby významné jako pomoc při návratu nezaměstnaných na pracovní trh. Mezi typy podpory pro nezaměstnané osoby se zdravotním postižením můžeme zařadit poradenství v rámci veřejných služeb

---

²⁰⁴ Srov. MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*, s. 71-73.

²⁰⁵ Srov. MATOUŠEK, O. (ed.) *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 309-310.

²⁰⁶ Srov. FINKOVÁ D.; RŮŽIČKOVÁ V.; STEJSKALOVÁ K. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením v dospělém a seniorském věku* [online].

zaměstnanosti k získání informací, pracovní rehabilitaci, chráněné pracovní místo, různé projekty a programy určené této cílové skupině.²⁰⁷

4.6.1 Podporované zaměstnání

Podporované zaměstnání je časově omezená služba a je určena osobám, které hledají placené zaměstnání v běžném pracovním prostředí.²⁰⁸ Cílem této služby je podporovat osobu se zrakovým postižením, aby si našla a udržela místo na otevřeném trhu. Podpora je poskytována přímo na pracovišti a upravena podle individuálních možností osoby. Záměrem pracovníků podporovaného zaměstnávání je, aby míra a délka podpory k udržení zaměstnání byla co nejmenší a aby se jedinec co nejdříve osamostatnil.²⁰⁹

Zatímco u většiny metod přípravy na zaměstnání, proběhne nejdříve vzdělání, u podporovaného zaměstnání dochází k tréninku až po nástupu do práce. Trénink přímo na pracovišti podporuje i sociální integraci a pomáhá si všem zúčastněným zvyknout na práci se spolupracovníky, kteří mají zdravotní postižení. Pro úspěšné pracovní umístění, je podpora poskytována na takovou dobu, jaká je potřeba, ne však déle než dva roky. Pokud pracovník potřebuje podporu i po dvou letech musí mu být zajištěna jinou formou služby např. osobní asistencí.²¹⁰

4.6.2 Pracovní rehabilitace

Osoby se zdravotním postižením mají podle zákona o zaměstnání právo na pracovní rehabilitaci, která jim má pomoci udržet si pracovní místo. Pracovní rehabilitací se myslí souvislá činnost k získání a udržení zaměstnání, mezi tyto činnosti patří poradenská činnost zaměřená na volbu povolání, zaměstnání a jiné výdělečné činnosti. Dále poskytování teoretické a praktické přípravy na zaměstnání, změnu povolání a vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání.²¹¹

Pracovní rehabilitace je určena k vyrovnání příležitostí a integraci osob se zdravotním postižením na trhu práce. Rehabilitace je určena všem kategoriím osob se zdravotním postižením. Osoba se zdravotním postižením do pracovní rehabilitace nastupuje na základě vlastního rozhodnutí. Pracovní rehabilitaci poskytuje krajská

---

²⁰⁷ Srov. MATOUŠEK, O. a ed., *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, s. 309-310.

²⁰⁸ Srov. MICHALÍK, J. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*, s. 75.

²⁰⁹ Srov. *Podporované zaměstnávání v otázkách a odpovědích*, Slezská diakonie, 6. [online].

²¹⁰ Srov. *Podporované zaměstnávání v otázkách a odpovědích*, Slezská diakonie, s. 8. [online].

²¹¹ Srov. MICHALÍK, J. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*, s. 75.

pobočka úřadu práce České republiky místně příslušná k bydlišti osoby. Formuláře na pracovní rehabilitaci je možné získat na každém kontaktním pracovišti úřadu práce, a to včetně kontaktu na poradce pro pracovní rehabilitaci. Rehabilitace se uskutečňuje na základě individuálního plánu, sestaveného úřadem práce České republiky společně s danou osobou se zdravotním postižením. Individuální plán je sestaven v souladu s potřebami, možnostmi, schopnostmi a zdravotní způsobilostí dané osoby. Mezi formy pracovní rehabilitace patří mimo poradenství také příprava k práci a rekvalifikační kurzy.²¹²

Pracovní rehabilitace je služba, která reflektuje potřeby klientů. Míra pracovních možností rehabilitace je široká. Během konzultací, je klientům nabízena různá intenzita rehabilitace. Klienti si mohou zvolit rehabilitaci ve firmách od dvou hodinového úvazku až po úplný úvazek. Klienty vede rehabilitace k větší seberealizaci, samostatnosti a k získání pracovních dovedností a znalostí. Dále napomáhá k získávání nových kontaktů a informací nejen o volném trhu práce.²¹³

Pro uplatnění zrakově postižených na pracovním trhu, je důležité zvládnutí těchto třech pilířů sociální rehabilitace. Za prvé dokázat se o sebe postarat a obsloužit se. Za druhé naučit se zvládnout prostorovou orientaci jak v interiéru, tak ve venkovním prostředí. A za třetí umět využívat kompenzační pomůcky a zvládnout základy komunikace.²¹⁴

V rámci rehabilitace si mohou potencionální klienti nechat odborně posoudit funkční pracovní potencionál. Tento potencionál se zjišťuje skrze tzv. ergodiagnostické vyšetření. Vyšetření se provádí ve specializovaném zdravotnickém zařízení, které spolupracuje s Úřadem práce. Skrze toto vyšetření dotyčný dostane podrobnou zprávu, z níž se dozví, které práce jsou pro něj i přes jeho postižení vhodné. Ergodiagnostika je diagnostika psychosensomotorických funkcí vzhledem k možnostem pracovního zaměstnání. Diagnostiku provádí rehabilitační tým ve složení: lékař, fyzioterapeut, ergoterapeut, psycholog, logoped, zdravotní sestra, speciální pedagog a v případě potřeby také protetik. Tým určuje schopnosti a pomůcky potřebné k zařazení do zaměstnání. Před ukončením ergodiagnostiky se vytvoří závěrečná zpráva, na které se podílí celý multidisciplinární tým. Závěrečná práce se poskytuje též Úřadu práce, který

---

²¹² Srov. *Příručka pro osoby se zdravotním postižením v roce 2016: informace o pravidlech i pomoci na trhu práce a ze sociálního systému*, MPSV, s. 10.

²¹³ Srov. Metodická příručka, *Jak začlenit OZP na trh práce* s. 56 – 57. [online].

²¹⁴ Srov. BUBENÍČKOVÁ, H. *Zaměstnávání osob se zrakovým postižením*, s. 12. [online].

poté tvoří s klientem individuální plán. Je zajímavé, že v letech 2004 – 2008 v České republice bylo pouze šest ergodiagnostických pracovišť. Pro srovnání v sousedním Německu mohou osoby se zdravotním postižením využívat těchto služeb ve více než 300 zařízeních.²¹⁵

V rámci pracovní rehabilitace vyvstává jeden důležitý projekt s názvem PREGENT – regionální síť spolupráce v pracovní rehabilitaci. Cílem projektu je podpořit rozvoj systému pracovní rehabilitace v České republice. Na základě vytvoření systému regionálních sítí v oblasti pracovních rehabilitací v osmi krajích. Předešlé podobné projekty byly nastaveny na systém v pěti krajích České republiky. Dalším záměrem projektu je podpořit aktivní politiku zaměstnanosti zdravotně postižených osob.²¹⁶

Příprava k práci pomáhá osobě se zdravotním postižením zapracovat se na vhodné pracovní místo. Osoba tak získá cenné znalosti, dovednosti a návyky pro výkon zaměstnání či výdělečné činnosti. Úřad práce České republiky uzavírá s osobou účastnící se rehabilitace písemnou dohodu. Pokud účastník nepobírá dávky nemocenského pojištění, starobní důchod, mzdu nebo náhradu mzdy náleží mu během přípravy podpora. Podpora při rekvalifikaci činí 60 % z průměrného měsíčního platu nebo vyměřovacího základu. Přípravu na práci hradí úřad práce. Další možnosti pracovní rehabilitace jsou specializované rekvalifikační kurzy, které jsou také zabezpečovány úřadem práce České republiky. Při rekvalifikačních kurzech činí podpora osobám účastnícím se jich stejnou částku jako u předešlé přípravy k práci.²¹⁷

4.6.3 Chráněné pracovní místo

Zaměstnavatel vytváří chráněné místo pro osobu se zdravotním postižením, na které mu dává příspěvek úřad práce. Chráněné místo vzniká na základě smlouvy podepsané s Úřadem práce. Chráněné místo musí být v provozu minimálně dva roky od podepsání dohody. Zaměstnavatel získává příspěvek na osobu se zdravotním postižením ve výši osminásobku a pro osobu s těžkým zdravotním postižením dvanáctinásobku průměrné mzdy v národním hospodářství za první až třetí čtvrtletí předchozího kalendářního roku.²¹⁸ Maximální roční výše příspěvku je 48 000 Kč. Příspěvek se poskytuje na

---

²¹⁵ Srov. Metodická příručka, *Jak začlenit OZP na trh práce*, s. 56 – 57. [online].

²¹⁶ Srov. Metodická příručka, *Jak začlenit OZP na trh práce*, s. 57. [online].

²¹⁷ Srov. *Příručka pro osoby se zdravotním postižením v roce 2016: informace o pravidlech i pomoci na trhu práce a ze sociálního systému*, MPSV, s. 11.

²¹⁸ Srov. MICHALÍK, J. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*, s. 76- 77.

správní náklady, provozní zaměstnance či pracovní asistenty nebo také na dopravu a přizpůsobení zařízení. Druhy nákladů stanoví vyhláška č. 518/2004 Sb. Od 1. ledna 2012 se ruší pojem chráněná pracovní dílna, z důvodu zmenšení administrativy. Chráněná dílna se stává chráněným pracovním místem.²¹⁹

Chráněná dílna je název pro organizaci, která poskytuje práci lidem se zdravotním postižením. Chráněné dílny se zabývají různými činnostmi. Nejčastěji se zabývají výrobou předmětů, které se pak prodávají a zdravotně postižení si tak vydělávají na svou činnost.²²⁰ Chráněné pracoviště vykazuje určité znaky, mezi které patří například přizpůsobení potřebám zaměstnanců. Často zde bývá omezený výběr oborů pracovního uplatnění, ale chráněné prostředí zajišťuje osobám se zdravotním postižením denní režim, který potřebují, k rozvinutí svých dovedností. Zároveň poskytuje možnost navazování sociálních vztahů a seberealizaci. Využívání této možnosti je v současnosti poměrně časté, i když by bylo potřeba více informovat zaměstnavatele o těchto možnostech.²²¹

4.6.4 Další možnosti podpory v zaměstnání zdravotně postižené osoby

Pokud zaměstnavatel zaměstnává více než 50 % osob se zdravotním postižením, má nárok na příspěvek, který činí 75 % skutečně vynaložených mzdových nákladů na zaměstnance, maximálně však 8 000 Kč měsíčně na jednoho pracovníka. Žádost podává zaměstnavatel čtvrtletně krajské pobočce úřadu práce podle sídla firmy. Zaměstnavatel může žádat i o zvýšení příspěvku na vynaložené náklady, maximálně jde příspěvek zvýšit o 2 700 Kč měsíčně na jednu osobu se zdravotním postižením.²²²

Zaměstnavatel také může uplatnit slevu na dani 18 000 Kč za zaměstnance uznaného invalidním v 1. a 2. stupni a 60 000 Kč za každého zaměstnance ve 3. stupni. Další možností podpory jsou zkrácené pracovní úvazky. Zkrácené úvazky jsou poskytovány například veřejně prospěšnou prací nebo společensky účelnými

---

²¹⁹ Srov. Vyhláška č. 518/2004 Sb., část první, § 2.

²²⁰ Srov. *Příručka pro osoby se zdravotním postižením v roce 2016: informace o pravidlech i pomoci na trhu práce a ze sociálního systému*, MPSV, s. 11.

²²¹ Srov. FINKOVÁ D., RŮŽIČKOVÁ V., STEJSKALOVÁ K., *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením v dospělém a seniorském věku*, [online].

²²² Srov. *Příručka pro osoby se zdravotním postižením v roce 2016: informace o pravidlech i pomoci na trhu práce a ze sociálního systému*, MPSV, s. 12.

pracovními místy. Zaměstnavatel se dohodne s úřadem práce na vhodném kandidátovi, který splňuje všechna kritéria.²²³

Zhruba 80 milionů lidí se zdravotním postižením v Evropské unii se kvůli různým překážkám nemůže plně zapojit do společnosti a ekonomiky. Chudoba se u těchto osob vyskytuje o 70 % více než u ostatních osob. Této problematice věnuje pozornost Evropská unie, která z tohoto důvodu vydala tzv. Evropské strategie pro pomoc osobám se zdravotním postižením 2010 – 2020. Strategie má posílit a zlepšit situaci postižených. Evropská unie pořádá projekty v České republice, které řídí Ministerstvo práce a sociální věci.²²⁴

Projekty usilují o rovné příležitosti na trhu práce a snaží se podpořit sociální podniky, pracovní rehabilitaci, transformaci a další. Jeden z projektů, který byl již realizován, byl projekt Regionální sítě spolupráce v pracovní rehabilitaci. Cílem projektu bylo nastavit nový systém posuzování zdravotní způsobilosti osoby se zdravotním postižením, který vychází z Mezinárodní klasifikace funkčních schopností a Světové zdravotnické organizace ICF. Projekt vytvořil regionální sítě spolupráce, které získaly další partnery, se kterými může úřad práce spolupracovat na zabezpečení aktivní politiky zaměstnanosti.²²⁵

Existují organizace, které napomáhají zrakově postiženým osobám s přístupem na pracovní trh a jednou z těchto organizací je Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých České republiky, která vznikla roku 1996. Posláním organizace je sdružovat nevidomé a těžce zrakově postižené osoby, hájit jejich zájmy a poskytovat služby, které vedou k integraci těchto osob do společnosti. Mezi priority organizace patří vyhledávání a kontaktování osob se zrakovým postižením, podpora zaměstnanosti nevidomých a slabozrakých občanů, socioterapeutická činnost realizována ve svépomocných skupinách a aktivizačních klubech a odstraňování architektonických a informačních bariér a ověřování nových forem pomoci pro zrakově postižené. Mezi další poskytované služby patří sociální práce, základní poradenství o možnostech kompenzace zrakového postižení, speciálně sociálně právní a pracovně právní poradenství, technické poradenství při výběru kompenzačních pomůcek, provozování

---

²²³ Srov. tamtéž, s. 12-13.

²²⁴ Srov. tamtéž, s. 27.

²²⁵ Srov. *Příručka pro osoby se zdravotním postižením v roce 2016: informace o pravidlech i pomoci na trhu práce a ze sociálního systému*, MPSV, s. 28.

informačního systému a knihovny přes internet a v neposlední řadě také výcvik vodících psů.²²⁶

Další organizací, která pomáhá se začleňováním osob se zrakovým postižením, je pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina o.p.s., která je jediná svého druhu v České republice. Umožňuje nevidomým a těžce zrakově postiženým osobám absolvovat intenzivní kurzy v programu sociální rehabilitace, sociálně terapeutických dílen a pracovní rehabilitace, na které navazuje rekvalifikace s následným pracovním uplatněním. Metodou tohoto střediska je individuální přístup ke klientům a práce v malých skupinách. Středisko poskytuje služby, které pomáhají zrakově postiženým naučit se žít a pracovat dle své volby.²²⁷

Mezi další pomocné organizace patří TyfloCentrum, což je obecně prospěšná společnost, která má působíště v každém kraji. V krajích poskytuje společnost komplex sociálních služeb, mezi které patří základní poradenství, sociálně právní a pracovní právní poradenství, služby osobní asistence, podpora volnočasových aktivit a další.²²⁸

Za zmínku stojí ještě Střední škola a Mateřská škola Aloyse Klara, která byla zmíněna již v kapitole o historii zdravotně postižených. Střední škola připravuje žáky se speciálními potřebami na pracovní uplatnění v několika oborech jako masér, čalouník, keramik, zpracovatel přírodních pletiv, textilní a oděvní výroba, knihař nebo podnikatel.²²⁹

Z těchto možností je patrné, že vzdělání i pracovní uplatnění zrakově postižených osob se výrazně zlepšilo a nyní je těmto osobám poskytována lepší péče a více možností, jak v rámci studia, tak v rámci zaměstnání.

---

²²⁶Srov. *Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR*, Sons ČR [online].

²²⁷Srov. *Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé*, Dědina, o.p.s [online].

²²⁸ Srov. *TyfloCentrum, rozcestník společností poskytujících služby zrakově postiženým v jednotlivých krajích* [online].

²²⁹ Srov. *Střední škola a Mateřská škola Aloyse Klara*, Fakultní škola FTVS UK [online].

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo popsat a reflektovat proměnu pojetí práce ve vztahu k životu osoby se zrakovým postižením. V práci jsem popsala pojetí práce i život zdravotně postižených osob a zaměřila jsem se hlavně na skupinu zrakově postižených, protože se domnívám, že tyto osoby mají nejtěžší přístup na pracovní trh.

První kapitola je zaměřená na fenomén postižení a vysvětlení základních pojmů z dané oblasti. Druhá a třetí kapitola jsou pak stěžejními částmi diplomové práce. Druhá kapitola popsala fenomén práce v historickém vývoji a zakomponovala křesťanské pojetí práce prostřednictvím dokumentů sociálního učení. Dané pojetí představuje integrální koncept vztahu mezi prací a lidskou osobou, jehož potenciálem může být humánnější přístup právě i k osobám se zdravotním postižením. Z dokumentů sociálního učení byly vybrány pasáže, které se dotýkají proměny práce až po současnost. Třetí kapitola byla zaměřena na proměnu přístupu ke zdravotně postiženým osobám se zaměřením na zrakově postižené. Historii zdravotního postižení popisuje diplomová práce na základě fázi dějin z knih od autorů Miloše Sováka, Reuven Kohen-Raz a Jána Jesenského, kteří se touto problematikou zabývali. Pro lepší orientaci čtenáře bylo ukázáno zlepšení přístupu zdravotně postižených na pracovní trh v každém období historie na základě příkladů povolání zrakově postižených v průběhu dějin. Poslední kapitola se zabývá současným uplatněním osob se zrakovým postižením. Jsou zde popsány překážky i možnosti podpory zaměstnávání zdravotně postižených osob, které zahrnují i osoby se zrakovým postižením. V diplomové práci bylo využito platného legislativního rámce v České republice.

Domnívám se, že se mi podařilo při psaní diplomové práce dosáhnout stanoveného cíle. Diplomová práce opravdu popisovala a reflektovala proměnu pojetí práce z historického hlediska a zároveň se zaměřila na život osoby se zrakovým postižením. Diplomová práce dokázala, že zrakově postižené osoby neměli ze začátku dějin velké šance na uplatnění, protože se jich většinová společnost spíše zbavovala. Postupem času se jejich status zlepšoval. Zlepšovala se jak jejich životní úroveň, tak pracovní uplatnění. V diplomové práci můžeme vidět, že s vývojem společnosti se mění i nahlížení na osoby se zdravotním postižením. Můžeme sledovat, že z represivního, segregáčního, charitativního a inkluzivního postoje se lidské společenství dopracovává k pohledu preferujícímu celkovou integraci osob se zdravotním postižením.

Dále z diplomové práce vychází najevo, že fenomén práce v historickém kontextu hraje v naší kultuře centrální roli. Prostřednictvím práce se ve značné míře definujeme. Zaměstnání nám pomáhá uvědomovat si naše cíle, protože náš status, sociální kontakty, struktura našeho života i jednotlivé dny jsou dány naším zaměstnáním. Diplomová práce také ukazuje, že zaměstnání má pozitivní účinky na mnoho oblastí lidského života. Díky práci člověk zažívá důležitost své existence a tím pocítuje svou důstojnost. Do diplomové práce je na konci zakomponována i nezaměstnanost zdravotně postižených osob, protože zdravotně postižené osoby obecně patří mezi skupinu vystavenou vyššímu riziku nezaměstnanosti. Na závěr je nutné dodat, že možnosti zapojení osob se zdravotním postižením na pracovní trh se značně rozšířily. Z diplomové práce vychází najevo, že současná doba nabízí pro tyto osoby značnou podporu od státních institucí až po nestátní neziskové organizace.

Diplomová práce ovšem nepotvrdila mé přesvědčení, že uplatnění na pracovním trhu během historie měly nejtěžší ze všech zdravotně postižených právě zrakově postižené osoby. Z diplomové práce vyšlo naopak najevo, že zrakově postižené osoby ne vždy čekal smutný konec, ale že jim společnost umožnila zapojit se i do vzdělávacího a pracovního procesu – viz příklad České republiky, kde máme střední školu pro nevidomé, která nabízí množství studijních oborů. Diplomová práce rovněž přinesla informace o navazujících službách pro zrakově postižené osoby. Více problémů s uplatněním zrakově postižených na pracovním trhu se překvapivě ukázalo být ze strany zaměstnavatele, nikoliv ze strany zrakově postižené osoby.

Seznam použité literatury

1. ASSLÄNDER, F.; GRÜN A. *Práce jako duchovní úkol*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7195-368-5.
2. BIGGE, J. L.; BEST S. J.; HELLER K. W. *Teaching individuals with physical, health, or multiple disabilities*. 4th ed. Upper Saddle River, N.J.: Merrill/Prentice Hall, 2001. ISBN 0-13-095306-7.
3. CORETH, E. *Co je člověk?*. 2. vyd. Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-170-9.
4. ČERMÁK, M. *Projevy a formy diskriminace osob se zdravotním postižením*. Praha: Národní rada osob se zdravotním postižením ČR, 2012. ISBN 978-80-87181-08-9.
5. JESENSKÝ, J. *Uvedení do rehabilitace zdravotně postižených*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7066-941-1.
6. KOMENDOVIÁ, J. *Pracovní podmínky osob se zdravotním postižením*. Ostrava: Key Publishing, 2009. Právo. ISBN 978-80-7418-022-4.
7. KRHUTOVÁ, L. *Občané se zdravotním postižením a veřejná správa*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. ISBN 80-244-1168-7.
8. KRHUTOVÁ, L. *Úvod do disability studies*. Vyd. 2. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013. ISBN 978-80-7464-288-3.
9. MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Vyd. 3., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-08-3.
10. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2008. 2., Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-368-0.
11. MATOUŠEK, O.; KODYMOVÁ, P.; KOLÁČKOVÁ J. (ed.) *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.
12. MICHALÍK, J. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-859-3.
13. NEJESCHLEBA, T.; NĚMEC, V.; RECINOVÁ, M. *Pojetí člověka v dějinách a současnosti filosofie*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2011. ISBN 978-80-7325-247-2.
14. NOVÁKOVÁ, I. *Zdravotní nauka: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3708-9.

15. NOVOSAD, L. Tělesné postižení jako fenomén i životní realita: diskurzivní pohledy na tělo, tělesnost, pohyb, člověka a tělesné postižení. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-807-3678-739.
16. PRŮCHA, J. *Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004, Psychologie. ISBN 80-717-8885-6.
17. *Společenství a služba: lidská osoba stvořená k Božímu obrazu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. Přeložil POSPÍŠIL C. V. ISBN 80-7192-971-9.
18. SIROVÁTKA, T. (ed.) *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. Rubikon. ISBN 80-210-2791-6.
19. TITZL, B. *Postižený člověk ve společnosti: hledání počátků*. Praha: Univerzita Karlova, 1998. ISBN 80-86039-30-7.
20. VOJTKO, T. *Postižený člověk v dějinách: vybrané přednášky k dějinám speciálně pedagogické teorie a praxe*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2005. Edice speciální pedagogiky. ISBN 80-7041-007-8.
21. VOJTKO, T. (ed.) *Postižený člověk v dějinách: vybrané příspěvky z konferencí Postižený člověk v proměnách času I a II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. Edice speciální pedagogiky. ISBN 978-80-7041-081-3.
22. *Příručka pro osoby se zdravotním postižením v roce 2016: informace o pravidlech i pomoci na trhu práce a ze sociálního systému*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2016. ISBN 978-80-7421-132-4.

Dokumenty sociálního učení církve:

Gaudium et Spes

Laborem execens

Laudato si'

Zákony a vyhlášky:

Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti, ve znění platném k 28. 12. 2019.

Zákon. č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, ve znění platném k 12.1 2020.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, článek 2.

Zákon č. 198/2009 Sb. Antidiskriminační zákon, ve znění platném k 12.1 2020.

Vyhláška č. 518/2004 Sb. kterou se provádí zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění platném k 20. 1. 2020.

Webové odkazy:

ANDRÝSKOVÁ, K.; NOVÁKOVÁ, H. *Rovné příležitosti z pohledu osob se zdravotním postižením*. [online]. PENTACOM, Vzdělávací společnosti Edost s.r.o. [cit. 2020-01-25]. Dostupné na WWW:

<<http://www.edost.cz/rap/uploads/File/rovne%20prilezitosti%20z%20pohledu%20osob%20se%20zdravotnim%20postizenim.pdf>>.

BUBENÍČKOVÁ, H. *Zaměstnávání osob se zrakovým postižením*. 1. vyd.

TyfloCentrum [online]. Brno, 2014 [cit. 2020-01-19]. Dostupné na WWW:

<http://www.centrumpronevidome.cz/doc/Zam%C4%9Bstn%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD_osob_se_zrakov%C3%BDm_posti%C5%BEn%C3%ADm.pdf>

Český statistický úřad, *Se zdravotním postižením žije každý desátý občan* [online]. 2014 [cit. 2019-01-19]. Dostupné na WWW:

<https://www.czso.cz/csu/czso/se_zdravotnim_postizenim_zije_kazdy_desaty_obcan_c_r_20140416>

FINKOVÁ, D.; RŮŽIČKOVÁ, V.; STEJSKALOVÁ, K. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením v dospělém a seniorském věku*, [online]. ESF [cit. 2020-02-20].

Dostupné na WWW: <<http://tdt.upol.cz/soubory/ukazka-specialni-pedagogika-osob-se-zrakovym-postizenim-v-dospelem-a-seniorskem-veku.pdf>>.

HAWKING, S. *Citáty slavných osobností* [online]. [cit. 2019-02-19]. Dostupné na WWW: <<https://citaty.net/autori/stephen-hawking/>>.

KALEDOVÁ, H. *Otec nevidomých: Muž, který žil, aby pomáhal potřebným* [online]. Magazín 2016 [cit. 2019-01-19]. Dostupné na WWW: <<https://zpravy.tiscali.cz/otec-nevidomych-muz-ktery-zil-aby-pomahal-potrebnym-290782>>.

NEŠPOR, R. Z. *Sociologická encyklopedie*, [online]. Sociologický ústav AV ČR [cit. 2020-02-20] dostupné na WWW:

<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Encykliky_pape%C5%Besk%C3%A9>

RYCHTÁŘ, K.; SOKOLOVSKÝ, T. a kol. *Osoby se zdravotním postižením na trhu práce v ČR*, Odborná studie [online]. Ostrava 2016 [cit. 2020-02-19]. Dostupné na

WWW: <<http://www.nfozp.cz/download/Odborn--studie---OZP-na-trhu-pr-ce-v--R---ASO---final.pdf>>.

SMÝKAL, J. *Pohled do dějin slepeckých spolků*, Slepecké muzeum SONS [online].

Brno 2000 [cit. 2020-01-19]. Dostupné na WWW:

<<http://smykal.ecn.cz/publikace/kniha14t.htm>>.

SOKOL, J. *Člověk jako osoba* [online]. Univerzita Karlova, Praha 2000 [cit. 2020-01-05]. Dostupné na WWW: <<https://docplayer.cz/306669-Clovek-jako-osoba-jan-sokol.html>>.

ŠTĚPÁNKOVÁ, M.; ČIŽINSKÝ, P. *Antidiskriminace pravda a mýty o rovnosti*, [online]. Praha 2007 [cit. 2019-01-19]. Dostupné na WWW: <https://poradna-prava.cz/data/images/anti-diskriminace_web-2.pdf>

VURBUSOVÁ, L. *Nadační fond mění postavení zdravotně postižených na trhu práce* [online]. Poděbradské noviny [cit. 2020-01-10]. Dostupné na WWW: <<https://podebradskenoviny.cz/nadacni-fond-meni-postaveni-zdravotne-postizenych-na-trhu-prace>>

ZVĚŘINA, J. *Časopis pro teoretické a praktické otázky teologie*. [online]. Teologické texty 2011/3, (studie), [cit. 2019-01-19]. Dostupné na WWW: <<https://www.teologicketexty.cz/casopis/2011-3/Pojeti-Boha-pojem-osoby-a-promennost-Boha-v-nejnovejsi-teologii.html>>.

Metodická příručka, *Jak začlenit OZP na trh práce* [online]. Kvalifikační a personální agentura, o. p. s. [cit. 2020-01-19]. Dostupné na WWW: <<https://docplayer.cz/1259349-Jak-zaclenit-ozp-na-trh-prace.html>>

Podporované zaměstnávání v otázkách a odpovědích [online]. Slezská diakonie 2010 [cit. 2020-01-19]. Dostupné na WWW: <https://www.msk.cz/assets/socialni_oblast/pz-brozura1.pdf> .

Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina, o.p.s [online]. [cit. 2020-01-19]. Dostupné na WWW: <<https://www.dedina.cz/>>.

Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých ČR [online]. SONS ČR [cit. 2020-01-30]. Dostupné na WWW: <<https://www.sons.cz/>>.

Střední škola a Mateřská škola Aloyse Klara, [online]. Fakultní škola FTVS UK [cit. 2020-01-25]. Dostupné na WWW: <<https://aklar.cz/>>.

TyfloCentrum, rozcestník společností poskytujících služby zrakově postiženým v jednotlivých krajích [online]. [cit. 2020-01-19]. Dostupné na WWW: <<http://www.tyflocentrum.cz/>>.

Abstrakt

HEJDOVÁ, L. Proměna pojetí práce v životě osoby se zdravotním postižením s přednostním zaměřením na zrakově postižené osoby. České Budějovice 2020. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce Mgr. Lucie Kolářová, Dr. theol.

Klíčová slova: hodnota práce, zdravotní postižení, zrakové postižení, historie práce a zdravotního postižení, pracovní trh, nezaměstnanost, diskriminace.

Diplomová práce se zabývá popsáním a reflektováním fenoménu práce v průběhu jeho dějinné proměny a se zaměřením na osoby s postižením, zejména zrakovým. Diplomová práce je pojata z hlediska sociální práce, teologie a právního systému České republiky.

Na pozadí určitých stádií historie zdravotně postižených osob je přiblížena skupina zdravotně, zejména zrakově, postižených a v rámci historického přehledu pak tematizována proměna přístupu k těmto osobám. Diplomová práce se dále zaměřuje na hodnotu práce a popisuje proměnu pojetí práce v historickém vývoji v souvislosti se sledovanou cílovou skupinou. Na podkladě vybraných dokumentů sociálního učení církve je také analyzována hodnota práce z křesťanského hlediska a její humánní potenciál ve vztahu k osobám se zdravotním (zrakovým) postižením.

Poslední kapitola je zaměřena na problémy, které se týkají zaměstnávání zdravotně postižených, a to jak ze strany zaměstnance, tak ze strany zaměstnavatele. Zabývá se tím, zda a jak dnešní společnost brání zdravotně postižené na trhu práce.

Abstract

HEJDOVÁ, L. Transformation of the concept of work in the life of a person with a disability with a priority focus on visually impaired persons. České Budějovice 2020. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce Mgr. Lucie Kolářová, Dr. theol.

Keywords: the value of work, disability, visual impairment, history of work and disability, the labour market, unemployment, discrimination.

The thesis deals with the description and reflection of the phenomenon of work during its historical transformation and with a focus on people with disabilities, especially visual ones. The thesis is based on social work, theology and the legal system of the Czech Republic. Against the background of certain stages of the history of disabled persons, a group of people with disabilities is approached, especially visually, the disabled, and in the historical review the change of access to these persons is then thematic. The thesis also focuses on the value of the thesis and describes the transformation of the concept of work in historical development in connection with the targeted target group. The value of the work from a Christian point of view and its humane potential in relation to persons with (visual) disabilities are also analysed on the basis of selected social learning documents.

The last chapter focuses on problems relating to the employment of the disabled, both by the employee and by the employer. It deals with whether and how today society is preventing the disabled from the labour market.